

JAAMACADDA GÖTEBORG
KULLIYADDA AFAFKA IYO SUUGAANTA
P.O.B. 200 • 405 30 GÖTEBORG • ISWIIDHAN

University of Gothenburg offers
[net-based distance courses](#) in Somali grammar & linguistics
for mother tongue speakers of Somali.
Courses are free of charge for Norwegian and EU citizens.

AASAASKA NAXWAHA AFKA SOOMALIGA

LAYLIYADA

BUUGGA 2AAD

Morgan Nilsson

Updated
27 May 2023

Valid for Spring Term 2023

This is work in progress. Read it critically!

Feel free to contact me with comments.

morgan.nilsson@gu.se

1. Eray-abuuridda

11.

Vilken är ordens **grundform** utan grammatiska ändelser?

madaxweynaheenna → madaxweyne

cabbitaankeeda

reerguuraaga

waxqabadka

beerfalaha

shaqaalihii

12.

Dela in orden ovan (i deras grundform) i rot/rötter och ordbildningsändelse. Några ord innehåller en rot, några innehåller två.

SAL / BU'	SAL / BU'	DHAMMAAD
madax	weyn	-e

13.

Hitta olika substantiv som är bildade med olika ändelser.
Ge bara ett exempel för varje ändelse. Vilket ord är substantivet bildat av? Vilken ordklass är det ordet?

<i>jaadka bu'da</i>	SAL / BU'	dhammaad	JIRAALE CUSUB
<i>fal</i>	fur	-e	fure

14.

Hitta olika adjektiv som är bildade med olika ändelser.
Ge bara ett exempel för varje ändelse. Vilket ord är adjektivet bildat av? Vilken ordklass är det ordet?

<i>jaadka salka</i>	SAL	dhammaad	SIFO CUSUB
<i>magac</i>	saddex	-aad	saddexaad

--	--	--	--

15.

Hitta olika verb som är bildade med olika ändelser.
Ge bara ett exempel för varje ändelse. Vilket ord är verbet bildat av?
Vilken ordklass är det ordet?

<i>jaadka salka</i>	SAL / BU'	dhammaad	FAL CUSUB
<i>sifo</i>	weyn	-eeyaa	weyneeyaa

16.

Hitta sammansatta substantiv med roten **madax** + en annan rot.
Har sammansättningen också en ändelse?

madax-weyn-e, ...

17.

Hitta olika adjektiv som är bildade med ändelsen **-e**.
Använd dem efter ett substantiv i bestämd form. Vilket ord är adjektivet
bildat av? Vilken ordklass är det ordet?

dugsiga hoose (hoos, magac)

18.

Hitta sammansatta substantiv som är bildade av ett adjektiv som slutar på **-eed, -ood, -aad**. Visa med bestämd artikel att det är en sammansättning.

ceel-**biyood**(-ka)

19.

Hitta olika sammansatta verb. Använd dem i en mening med en preposition framför verbet.

Maroodigu muxuu **u ballanqaaday** bisadda?

2. Jiraalayaasha

21 Qaab wadareed ama qaab urureed

keli	wadar	wadar Carbeed	qaab urureed
baabuur			
tuug			
Soomaali			
buug			
markab			
dhakhtar			
jaahil			
caalin			

22 Naqtiin guud (1)

Dhaqashada digaagga

Kani waa hadalkii Marwo Xaawo ay u jeedisay fasalka lixaad. Akhri oo ka raadi weedh mawduuceedyada qayb waliba ee qoraalkan ka mid ah.

Hitta i texten ovan:

1. ett sammansatt substantiv som inte är sammanskrivet.
2. det första konkreta substantivet i texten.
3. det första abstrakta substantivet i texten.
4. sex räknebara substantiv.
5. två icke-räknebara substantiv.
6. ett kollektivt substantiv.
7. de två första substantiven som bara består av en rot.
8. det sista substantiv som består av en rot och en avledningsändelse.
9. ett substantiv som är ett egennamn.
10. ett substantiv med demonstrativ ändelse.
11. ett substantiv med somalisk pluraländelse.
12. ett adjektiv som är bildat med en ändelse.
13. tre verb som böjs enligt konjugation 2.
14. ett verb i indikativ.
15. två verb i imperativ.
16. ett kort subjektspronomen.
17. ett pronomen med subjektsändelse.

3. Determiner suffixes

31. Somaliska ändelser som är determinerare

Markera alla ord som innehåller en determinerare som ändelse.

Vilken typ av determinerare är det frågan om?

def. – definite article

dem. – demonstrative suffix

poss. – possessive suffix

int. – interrogative suffix

Soodoog

Qofkii dumar ah ee soo muuqataba waxay la raacaysay indhaha, waayo ma garan karto sida saaxiibteed Xaawo u ekaatay soddon iyo kow sano oo ay kala maqnaayeen. Waxaa maskaxdeeda dhex mushaaxayay mawjado xusuus ah oo macaan iyo kharaarba leh, oo yaraanteedii iyo xaafaddii ay ku kortay dib ugu celinayay. Sawaxanka dadka, guuxa gawaarida, iyo dabaylo ka dhacayay garoonka diyaaradaha ayaa hadba kala goynayay xusuustaas fog ee Faadumo dhex muquuranaysay.

Labo saacadood ka hor ayay diyaaraddii Faadumo la socotay soo degtay. Inkastoo boorsooyinkeedii dhaqso u soo baxeen, farxadda ay ka heshay inay waddankeedii ku soo noqotay ayay ku illawday inay alaab sidatay, oo markay soo degtayba, toos ayay u abbaartay miisaskii ay fadhiyeen saraakiisha socdaalku si ay waddanka degdeg ugu gasho. Dadkii dibedda u soo baxay ee boorsooyinka jiidanayay ayay ku xusuusatay kuweedii, markaas ayay damacday inay dib u noqoto. Laakiin dhib ayay kala kulantay in loo oggolaado inay u gudubto meesha boorsooyinku yaalleen, oo ciidanka ammaanka ayaa hor joogsaday. Ciidanku amarka ay fulinayeen ayaa ahaa in qof fasax gaar ah sita maahee aan qof kale loo oggolaan inuu soo galo gudaha.

Dibedda ayay mar kale u soo baxday. In yar markay fadhiday, ayay aragtay wiil dhallinyaro ah oo xiran dharkii ay xirnaayeen shaqaalaha garoonka.

“Eeddo...”

“Haa, Eeddo...?”

“Eeddo, ma i caawin kartaa?”

“Maxaa jira? Maxaan kaa caawiyaa?”

“Eeddoow, waxaan illaaway inaan soo qaato boorsooyinkaygii”

“Xaggee ka timi?”

“Eeddo, hadda Dubai ayaan ka soo kacay, laakiin reer Maraykan ayaan ahay... Eeddoow, waa kuu ducaynayaaye, ma ii soo saari kartaa boorsooyinka?”

“Wallaahi ma aqaan. Bal i sug aan qolyaha amniga la hadlee.”

Wiilkii wuxuu galay garoonka gudahiisa. Xoogaa markuu maqnaa ayuu soo noqday.

“Eeddo, ma sidataa warqaddii uu ku qornaa tirsiga alaabtaada?”

“Haa, haa..., sug, Eeddo, aan soo bixiyee.” Boorsadii ay gacanta ku sidatay ayay ka soo saartay warqado yaryar oo laga soo siiyay garoonka Dubai oo ay ku yaallaan lambarrada alaabteedu.

Wiilkii mar kale ayuu warqadihii yaryaraa kula noqday gudaha.

Faadumo waxay markii hore welwel ka qabtay in ay alaabteedii waydo. Hadda welwel cusub ayaa kii hore ugu biiray. Waxay ka shakiday wiilka naftiisu inuu alaabta soo qaato oo irrid kale kala baxo.

“Haddaan magaciisa weydiin lahaa... Ilaahoow sahal.”

Warka qurbaha loogu soo sheegi jiray wuxuu ahaa in dadka waddankii ku haray, ay ammaanada iyo asxaanku ku yaraadeen oo ay siyaabo kala duwan dadka wax uga qaataan.

Waa barqo dheer oo xoogaa qorraxda ayaa soo kululaanaysa, laakiin kulka ma dareensana Faadumo oo waxay isha ku haysaa illinka hore ee garoonka dadka ka soo baxaya. Ku dhowaad 20 daqiiqo ka dib ayuu soo baxay wiilkii isagoon gacanta waxba ku sidan.

“Eeddo, kaalay, qolyaha amniga ayaa ku raba.”

Faadumo waxay raacday wiilkii. Wuxuu gudbiyay saddex irridood oo labo ka mid ah shaqaalaha keliya loo oggol yahay. Wuxuu u sheegayay ilaalada in uu oggolaansho ka haysto madaxda amniga.

W/q. Cabdulqaadir C. Diiriye, London: Garanuug, 2020

32. Morfemanalys

Analysera följande ord:

lixaad, iga, codsaday, idiin, ogtihiinba, shimbiraha, noocaas, xannaaneeyo, xannaaneysto, qoyskaygu, ogaadey, dhaqdo, ballaariyo, dhammaantood, cuntadoodana, hareeraysan, aysan, dalkeennu, duurjoogta, noolaan, halkan, qaadday, loogu, masaska, uusan, gobollo, kartoonnadana, lagu, sahlanaato.

Besvara följande frågor:

1. Vilka av orden är en obligatorisk respektive frivillig sammandragning eller sammanskrivning?
2. Vilken ordklass tillhör varje ord?
3. Skriv in alla substantiv i följande tabell. Markera vilken typ av ord det är frågan om och i vilken form ordet står.

	Abstrakt subst.	Singular	Plural	Kollektivt	Bestämt	Obestämt	Subjektsform	Possessivt suffix	Demonstrativt suff
shimbiraha			x		x				

4. För verb – avgör vilken konjugation (verbgrupp) ordet tillhör?
5. Dela in alla ord som är böjda i stam och böjning (grammatiska ändelser). Använd likhetstecken (=).
6. Om det är möjligt, dela då upp stammen i rot och avledningsändelser. Använd bindestreck (-).
7. Om böjningen innehåller flera olika ändelser, dela då upp dem med bindestreck.
8. Böj alla verben i följande former
 - enkelt preteritum, 3 pers. sing. mask.
 - enkelt preteritum, 3 pers. sing. fem.,
 - progressivt presens, 1 pers. sing.,
 - imperativ singular,
 - imperativ plural,
 - infinitiv,
 - futurum, 1 pers. sing.

4. Magacuyaallada iyo sifooyinka

41. Qoraalkan gaaban ku tilmaan sifooyinka oo dhan.

Muddo aan dheerayn ka dib ayaa waxa soo noqday raggii dagaal tegey oo harraadan, oo gaajoonaya oo qaar naafo yihiin, oo qaar kale dhaawacan yihiin, qaar dhintayna laga yimi, qaar kalena aan raq iyo ruux meel ay ku sugan yihiin aan war laga hayn.

Kuwii soo badbaadey oo dhutinaya ayaa Cigaal oo ay carruuri ku xeeran tahay arkay oo ku yidhi "Fuley, Wallee nin ma tihid, meel la isku jabay ayaa uu carruur dhex joogaa. Waar waxaa lagu qaatay adiga oo iska dhinta".

Cigaal inta uu qoslay ayaa uu yidhi. Waar anigu geesi baan ahay' oo nin maskax badan baan ahay, waxa aan kala aqaannaa waxa xun iyo waxa fiican. Waxa kale oo uu intaa raaciyey anigu carruur baan la cayaaray oo waan ka guuleystey, wax dhib ahna maanaan la kulmin. Waa annu degganayn, oo waa aanu faraxsanayn, laakiin idinka qaar waa la laayey, oo qaar waa la dhaawacay, oo qaar kale waa la la'yey. Maxaa taransateen, yaase guulestey ma idinka mise aniga? Aniga ayaa guulestey idinkuna waa khasaarteen ayaa uu Cigaal hadalkii ku dhammeeyey, dabadeedna waa uu iska tegey.

Isha: Af-Soomaali, Fasalka 5aad, Hargeysa 2010: 34-35

42. Sifooyinkii aad qoraalkii kore ku tilmaantay qaab wadareed ma leeyihiin iyo in kale?

43. Isla qoraalkii ku tilmaan magacuyaallada oo dhan.

Muddo aan dheerayn ka dib ayaa waxa soo noqday raggii dagaal tegey oo harraadan, oo gaajoonaya oo qaar naafo yihiin, oo qaar kale dhaawacan yihiin, qaar dhintayna laga yimi, qaar kalena aan raq iyo ruux meel ay ku sugan yihiin aan war laga hayn.

Kuwii soo badbaadey oo dhutinaya ayaa Cigaal oo ay carruuri ku xeeran tahay arkay oo ku yidhi "Fuley, Wallee nin ma tihid, meel la isku jabay ayaa uu carruur dhex joogaa. Waar waxaa lagu qaatay adiga oo iska dhinta".

Cigaal inta uu qoslay ayaa uu yidhi. Waar anigu geesi baan ahay' oo nin maskax badan baan ahay, waxa aan kala aqaannaa waxa xun iyo waxa fiican. Waxa kale oo uu intaa raaciyey anigu carruur baan la cayaaray oo waan ka guuleystey, wax dhib ahna maanaan la kulmin. Waa aannu degganayn, oo waa aanu faraxsanayn, laakiin idinka qaar waa la laayey, oo qaar waa la dhaawacay, oo qaar kale waa la la'yey. Maxaa taransateen, yaase guulestey ma idinka mise aniga? Aniga ayaa guulestey idinkuna waa khasaarteen ayaa uu Cigaal hadalkii ku dhammeeyey, dabadeedna waa uu iska tegey.

Isha: Af-Soomaali, Fasalka 5aad, Hargeysa 2010: 34–35

44. Ma magacuyaal baa mise ma aha?

Erayga 'buurani' ee weeraha soo socda ku yaal horyaale miyaa ama waa magacuyaal? Haddiina uu yahay magacuyaal, nooca magacuyaalka waa noocee?

1. Hooyaday baan **la** shaqaynayaa maanta.
2. Gorayada geel baa **la** moodaa.
3. Nin ari **la** jooga buu arkay.

4. Cali waxa **la** siiyay shaqo.
5. Dugsigii waa **la** furay, hase yeeshee casharradii **lama** bilaabin.
6. Dabadeed dhibaato badan buu **la** kulmay.
7. Tiraanyadu waa in qofka **la** tuso in dhibaataada **lala** wadaago.
8. Beerta muus baa **ka** baxay.
9. masawirka 4aad iyo **ka** 5aad
10. Buuggani waxa uu **ka** kooban yahay saddex qaybood.
11. Caasha waxa ay **ka** qaybgeli doonta xarig-jiid.
12. Ku qor hakadyada **ka** maqan.
13. Ilmahayga **ka** ugu weyni waxa uu dhashay Jannaayo 12 1978.
14. Wuxuu gadaal **ka** raaca magacyada.
15. Sheeg meesha neefka geela ahi sanadka hore mari karo **ka** labaadna aanu mari karin.
16. Heestu waxay **ka** mid tahay heesihii **la** curiyey bishii Oktoobar 1969kii.
17. Libaax baa **ku** jira.
18. Cali shil ayaa **ku** dhacay.
19. **Ku** kale ayaa isna yidhi: ...
20. Marka uu qof wax **ku** weydiinayo waxaad ka garataa sida ...
21. Aabbo muxuu **ku** weydiistey?
22. Goor walba gurigeedu waa nadiif oo qashin **ku** arki maysid.
23. Eeddo, kaalay, qolyaha amniga ayaa **ku** raba.

45. Naqtiin guud (2)

Asalaamu Calaykum carruureey. Waxaa la iga codsaday in aan idiin sheego sida loo xannaaneeyo digaagga. Sida aad ogtihiinba, digaagga waa nooc ka mid ah shimbiraha oo aan ku dhaqanno guryaha. Shimbiraha noocaas ah waxaa loogu yeeraa shimbiraha rabbaayadda ah.

Hitta i texten ovan:

1. en sammanskrivning av två eller flera ord (där de ingående orden inte har förändrats).
2. fyra sammandragningar av två eller flera ord (där de ingående orden har förändrats).
3. de två sista konkreta substantiven i stycket.
4. det sista abstrakta substantiv i stycket.
5. det sista räknebara substantivet i stycket.
6. det sista icke-räknebara substantivet i stycket.
7. tre kollektiva substantiv.
8. tre substantiv som bara består av en rot och böjningsändelser.
9. ett substantiv med vokativändelse.
10. ett substantiv med demonstrativ ändelse.
11. två substantiv med somalisk pluraländelse.
12. ett adjektiv.
13. två verb som böjs enligt konjugation 1.
14. ett verb som böjs enligt konjugation 2.
15. två verb som böjs enligt konjugation 3.
16. ett verb i två olika former som böjs med prefixböjning.
17. två verb som är bildade av substantiv med hjälp av avledningsändelser.
18. två verb i indikativ.
19. ett verb i preteritum.
20. tre verb i konjunktiv.
21. tre olika korta subjektspronomen.
22. två korta objektspronomen.
23. två sammandragningar med det opersonliga pronomenet.
24. två andra sammandragningar av ett pronomen och en preposition.
25. en sammandragning som innehåller två prepositioner.

5. Iskudhafanayaasha

51. Waa maxay qaybaha iskudhafanayaashani?

23. Kalluunka waxaa **lagu** qallajinayaa qorraxda.
24. Saqafka waxa **lagu** dhisay ulo iyo caleen.
25. Waxyaabaha **laga** helo guriga kalluumaystaha
26. U sheeg fasalka waxyaabaha aad **ku** aragto sawirka.
27. Maxaa waxyaabahan **loo** adeegsadaa?
28. Tus fasalka sida ay kalluumaysatadu **u** adeegsato shabakadda si ay **ugu** qabtaan kalluunka.
29. Qof kasta oo **naga** mid ahi waxa uu leeyahay kaalin.
30. Xayawaankee baa **inoo** ilaaliya guryaheenna?
31. Sahra aad bay **u** ordaysaa.
32. Maxaa **lagu** siiyay?
33. Waxa uu hayaa digaagad yar. Cali, **iska** dhaaf.
34. Sahra indhaha ayay **isku** qabanaysaa.
35. Aad **uma** soconayaan, waayo Bashiir baa naafo ah.
36. Xariggu **ma** adka. Wuu **kala** go'ay.
37. Haddii aad erayo **isku** darto waxa aad heli doontaa weer.
38. Duqsi ayaa ninka wejiga **uga** istaagey.
39. Sahro markii ay salaantey Maryan ka dib, ayaa waxa ay **uga** warrantay dugsiga iyo casharradii maalintaa la soo dhigtay.
40. Mar kasta waxa ay **isu** raaci jireen dugsiga.
41. Dabadeed waxa ay Alle **uga** bariday in uu siiyo caafimaad degdeg ah.

42. Yaa ay Sahro **uga** bariday caafimaad Maryan?
43. Maryan aabbaheed iyo hooyadeed aad bay Sahro **ugu** mahad celiyeen.
44. **Uga** jawaab su'aalahan buuggaaga layliga.
45. Sahro iyo Maryan waa saaxiibbo **isku** fiican.
46. Macallinka af-Soomaaliga **ii** dhiga waa Mudane Cabdi Maxamed.
47. Falkaab-meeleedyadu waxa ay **inoo** sheegaan meesha uu qof ama shay yaallo.
48. Gurigeeda waxa uu dhanka hore **uga** yaal dugsi.
- x1. Xayawaannadu qaar waxa ay **iskula** xiriiraan qaylo, dhaqdhaqaaq iyo taabasho.
- x2. Sababtee ayaa aad **ugu** malaynaysaa in ay u sameeyaan dhawaaqyo kala duwan?
- x3. Waxa halkan **igula** nool xaaskayga iyo carruurtayda.
- x4. Eeddo, ma **kuugu** yeernaa tagsi?
- x5. Yaa **kula** qaadaya alaabta?"

52. Sammandragningar

- A. Hitta alla sammandragningar.
- B. Vilka ord består sammandragningen av?
- C. Är sammandragningen obligatorisk eller frivillig?
1. Carruurtani waxa ay ku nooshahay Hodan deriskeeda.
2. Waxa uu ogyahay in geeduhu ay waxtar u leeyihiin isaga iyo xoolahooda.
3. Ka dibna waxa ay daryeelaan geedaha yaryar.

4. Tani waa sababta ugu wacan.
5. Xayawaanka aynnu dhaqanno waxa loo yaqaan xoolo.
6. Geeddi aabbihii aad buu uga carooday Mahad.
7. Waa in aanad dhaawicin.
8. Maroodiga waxa lagu ugaarsadaa foolasha.
9. Ma kula tahay in biyaha balligani ay yihiin nadiif?
10. Sidani ma fiicna.
11. Waa ay oodeen balligii cusbaa si ay xoolaha uga ilaaliyaan.
12. Ceelkii jabnaa
13. Waa in aynaan khasaarin biyaha.
14. Cutubkan waxa aad ku arki doontaa shaqooyinka qaarkood oo lagaga shaqeeyo derisyada intooda badan.
15. Yaa qabta shaqooyinka deriskaaga?
16. Derisyada intooda badani waxay leeyihiin dukaan.
17. Farmasiga waxa lagu iibiyaa dawooyin.
18. Caanaha waxa inta badan laga keenaa miyiga.
19. Qaar kalena waxa ay leeyihiin dukaanno la yiraahdo caanooley.
20. Waratada kuma iibiyaan alaabtooda dukaan.
21. Waratadu waxa ay iibiyaan alaab aad uga sicir jaban kuwa dukaanleyda.
22. Soo booqdo suuqa idiinku dhow.
23. Qalabka farshaxanku waa waxyaabo lagu sameeyay gacanta.
24. Ka dooda qaabka loo sameeyo dhuxusha.

25. Habkee baa dhuxusha loo keenaa magaalada?
26. Xaggee buu qoyskaagu ka helaa dhuxusha?
27. Xididdada dhirta waxa ay isu qabtaan carro-santa.
28. Malabka waxa loo isticmaalaa cunto ahaan.
29. Waxa kale oo malabka loo isticmaalaa dawo ahaan.
30. Xilligee bay dabayshu ka timaaddaa Waqooyi-Bari?
31. Xilligee baad ugu jeceshahay?
32. Laba shaar baan leeyahay.
33. Guri weyn bay leeyihiin.
34. Dal ballaaran baannu leenahay.
35. Dibedda ayay mar kale u soo baxday.
36. Maxaan kaa caawiyaa?
37. Waxaan illaaway inaan soo qaato boorsooyinkaygii.
38. Ma ii soo saari kartaa boorsooyinka?
39. Wiilkii wuxuu galay garoonka gudihiiisa.
40. Xoogaa markuu maqnaa ayuu soo noqday.
41. Wiilkii mar kale ayuu warqadihii yaryaraa kula noqday gudaha.
42. Ma kuugu yeernaa tagsi?
43. Yaa kula qaadaya alaabta?
44. Gabar aan saaxiib nahay ayaa ii soo socota.
45. Dhinaca irridaha garoonka looga soo baxo ayay ku degdegayaan.
46. Waxay u soo dhowaadeen Faadumo.

47. Gabdhihii uma jeedaan wejiga Faadumo.
48. Waxay saaxiib la tahay gabadha loo yaqaanno Sahra.
49. Dabaqan kore wuxuu ka kooban yahay 4 qol.
50. Jaariyadaha shaqada way u qaybsan tahay oo qaar carruurta ayay hayaan, qaarna guriga ayay nadiifiyaan, qaarna cuntada ayay kariyaan.
51. Sidoo kale waxaa guriga ka shaqeeya niman waardiyayaal ah.
52. Guriga waxaa yaalla shan baabuur oo ah kuwa lagu raaxaysto.
53. Markay Dubai tagaanna reerka waxay kiraystaan guryaha mafrashka loo yaqaanno.
54. Reerka sidoo kale waxay leeyihiin beer aad u wayn.
55. Sidoo kale waxaa reerka loo qalaa adhi dhaylo ah mar kasta.
56. Faynuus ayaa waxay aad ula yaabtay barwaaqada iyo nicmada ay dhex dabbaalanayso Sahra.
57. Maxaan samayn karaa?
58. Boosaaso waa magaalo wayn oo waxbaba lagama waayo.
59. Laakiin waxaan ka cabsanayaa hooyaday iyo aabbahay in ay ii diidaan in aan Boosaaso aado.
60. Waxaan rabaa in aan Boosaaso aado oo aan inooga soo shaqeeyo.

54. Naqtiin guud (3)

Dhowr sano ka hor ayaa waxa aan go'aan ku gaarey in aan xannaaneysto digaag. Waxa aan ku bilaabay 10 digaag ah. Qoyskaygu waxa uu ka helaa hilib iyo beed. Hase ahaatee, waxa aan ogaadey in ay sahlan tahay in la dhaqdo digaagga, sidaas darteed, waxa aan go'aan ku gaarey in aan ballaariyo ganacsigayga. Waqtiga aan idinla hadlayo, beertayda waxaa jooga in ka badan 100 digaag. Waxa aan shaqo siiyey hal qof oo ilaaliya dhammaantood.

Hitta följande typer av ord i texten ovan.

1. Hitta 1 sammanskrivning av två ord (där de ingående orden inte har förändrats).
2. Hitta 4 abstrakta substantiv.
3. Hitta 6 räknebara substantiv.
4. Hitta 4 icke-räknebara substantiv.
5. Hitta 3 kollektiva substantiv.
6. Hitta 1 ämnesnamn.
7. Hitta 8 substantiv som bara består av en rot.
8. Hitta 3 substantiv som består av en rot och en avledningsändelse.
9. Hitta 5 substantiv med possessiv ändelse.
10. Hitta 1 substantiv med demonstrativ ändelse.
11. Hitta 1 substantiv med subjektsändelse.
12. Hitta 2 adjektiv utan någon ändelse.
13. Hitta 5 verb som böjs enligt konjugation 1.
14. Hitta 3 verb som böjs enligt konjugation 2.
15. Hitta 3 verb som böjs enligt konjugation 3.
16. Hitta 2 former av ett verb som böjs oregelbundet.
17. Hitta 1 autobenefaktivt verb.
18. Hitta 1 verb som är har precis samma stam/rot som ett substantiv.
19. Hitta 2 verb som är bildade av substantiv med hjälp av avledningsändelser.
20. Hitta 1 verb som är bildade av adjektiv med hjälp av avledningsändelser.

- 21.Hitta 7 verb i indikativ.
- 22.Hitta 4 verb i konjunktiv.
- 23.Hitta 4 korta subjektspronomen.
- 24.Hitta 1 kort objektspronomen.
- 25.Hitta 1 sammandragning av ett pronomen och en preposition.

6. Qaababka Falka

61. Qaababka falalka

Ka sheeg fal kasta qaabka uu yahay. Jawaabahaaga ku qor tusaha hoose.

U **shaqeeya** kooxo afar-afar ah.

Qof waxa uu **noqonayaa** wariye, midna bakayle, midna diin, kan afraadna daanyeer.

Wariye: Beri hore ayaa waxa dhex **martay** dooddan soo socota.

Diin: War bakayle, ma ila **tartami kartaa**?

Bakayle: War diinow, aniga ilama **tartami kartid** ee **aamus**, ceebtaada yaan cid kale ku **maqlinee**.

	HAB	AMMIN	MUUQAAL	QOF	TIRO	CAYN	QAABKALE
shaqeeya		—	—			—	—
noqonayaa							—
martay							—
tartami	—	—	—	—	—	—	
kartaa						—	—
tartami	—	—	—	—	—	—	
kartid						—	—
aamus		—	—			—	—
maqlin				—	—	—	—

Diin: Bakaylow, aniga igama **dheerayn kartid**, ee aan isula **tagno** cid kale ee ina **tartansiisa**.

Bakayle: War diinow, aniga ilama **tartami kartid** ee waxa aan ku leeyahay iska **joog**.

Diin: Car, haddii aadan **baqayn**, inoo **gee** daanyeerka halkaa **jooga**.

Bakayle: Daanyeerow, waxa aan **doonaynaa** in aad tartankeenna garsoore nooga **noqotid**.

Daanyeer: Waan idinka **oggolaaday**. Waxa aan carrada idinku dul **sawirayaa** meel uu tartanku ku **dhammaado**. Midka idiinku soo **hormara** ee gudba meeshaas ayaa **badiyey**.

	HAB	AMMIN	MUUQAAL	QOF	TIRO	CAYN	Q.KALE
dheerayn	—	—	—	—	—	—	
kartid						—	—
tagno						—	—
tartansiisa							
joog		—	—			—	—
baqayn				—	—	—	—
gee		—	—			—	—
jooga							
doonaynaa						—	—
noqotid						—	—
oggolaaday						—	—
sawirayaa						—	—
dhammaado							—

hormara							
badiyey							—

Bakayle: Hah, looma baahna in aan **dheereeyo**. Si fudud ayaa aan u **guulaysan karaa**. Bal marka hore aan hurdo yar la **dhaco**.

Wariye: Bakaylihii hurdo ayaa uu la **dhacay**. Laakiin diinkii ma uusan **seexan**. Diinkii waxa uu iska sii **watay** socodkiisii gaabnaa ilaa u **gaaro** meeshii dhammaadka.

Bakaylihii markii uu **kacay**, kor ayaa uu u **booday** oo si dhaqso leh ayaa uu ugu **orday** goobta orodku ku **dhammaado**. Laakiin aad buu u **daahay**.

Diinkiina waxa uu **ordoba**, waxa uu **gaarey** meeshii loo **tartamayey**.

	HAB	AMMIN	MUUQAAL	QOF	TIRO	CAYN	Q.KALE
dheereeyo						—	—
guulaysan	—	—	—	—	—	—	
karaa						—	—
dhaco						—	—
dhacay							—
seexan				—	—	—	—
watay							—
gaaro							—
kacay							—
booday							—
orday							—
dhammaado							—
daahay							—

ordo							—
gaarey							—
tartamayey							—

Taasina waa sida uu diinku uga **guulaystay** bakaylihii tartankii orodka ahaa.

Uga **jawaab** su'aalahaan buuggaaga layliga.

Xayawaankee baa **doonayey** in lala **tartamo**?

Xayawaankee baa rumaysnaa in uu tartanka ku **badinayo**?

Xayawaankee baa dhex ku sii **hurday**?

Xayawaankee baa sii **watay** orodkiisii?

Xayawaankee baa ku **guulaystay** orodkii?

*Diinkii ayaa waxa uu **doonayey** in uu bakaylihii ku **marti-qaado** in uu la **tartamo**.*

	HAB	AMMIN	MUUQAAL	QOF	TIRO	CAYN	Q.KALE
guulaystay							—
jawaab		—	—			—	—
doonayey							—
tartamo							—
badinayo							—
hurday							—
watay							—
guulaystay							—
doonayey							—

marti-qaado							—
tartamo							—

Walaal Bakayle,

Waxa aan jeclahay in aan kugu **marti-qaado** in aad ila **tartanto** galabta Sabtiga ah, saacaddu marka ay tahay 3da galabnimo.

Waxa aan **rajaynayaa** in aan kula **kulmo**.

Nabadgelyo,

Mudane Diin.

Maxaa aad jeceshahay in aad ku **marti-qaaddo** saaxiibkaa in uu **sameeyo**?

In uu **ciyaaro** kubbadda cagta?

In uu soo **booqdo** qoyskiinna?

U **qor** saaxiibkaa qoraal gaaban oo marti-qaad ah.

	HAB	AMMIN	MUUQAAL	QOF	TIRO	CAYN	Q.KALE
marti-qaado						—	—
tartanto						—	—
rajaynayaa						—	—
kulmo						—	—
marti-qaaddo						—	—
sameeyo							—
ciyaaro							—
booqdo							—

qor		—	—			—	—
-----	--	---	---	--	--	---	---

Halxiraalayaal

Weydii saaxiibkaa su'aalahan.

Waxa aan **cunaa** doolliga.

Waxa aan ku dhex **jiraa** afkaaga.

Waxa aad ii **isticmaashaa** in aan waxyaalo **qaniino**.

Anigu waan **ifaa** maalintii.

- Muxuu ka **shaqeeyaa**?
- Waa macallin. Adigu maxaad **qabataa**?
- Oo Muqdisho ma xaggay Hargeysa ka **xigto** ayay Booramana ka **xigtaa**.
- Haa, xaggaasay ka **xigtaa**.
- Ma Hargeysaa deggan tihiin?
- Maya, laakiin immikaan **tagayaa**.

	HAB	AMMIN	MUUQAAL	QOF	TIRO	CAYN	Q.KALE
weydii		—	—			—	—
cunaa						—	—
jiraa						—	—
isticmaashaa						—	—
qaniino						—	—
ifaa						—	—
shaqeeyaa							—
qabataa						—	—
xigto							—
xigtaa							—
xigtaa							—
tagayaa						—	—

62. Kooxaha Falalka

Ka sheeg fal kasta qaabka uu yahay iyo kooxda uu ka tirsan yahay.

Jawaabahaaga ku qor tusahan.

FAL	KOOX	HAB	AMMIN	MUUQAAL	QOF	TIRO	CAYN

1. Kalluunka waxaa lagu **qallajinayaa** qorraxda.
2. Waxyaabaha laga **helo** guriga kalluumaystaha.
3. U **sheeg** fasalka waxyaabaha aad ku **aragto** sawirka.
4. **Tus** fasalka sida ay kalluumaysatadu u **adeegsato** shabakadda si ay ugu **qabtaan** kalluunka.
5. Sahra aad bay u **ordaysaa**.
6. Maxaa lagu **siiyay**?
7. Mar kasta waxa ay isu **raaci jireen** dugsiga.
8. Sida oo kale waxaa lagu **quudin karaa** soorta iyo khudradda.
9. Dhowr sano ka hor ayaa waxa aan go'aan ku **gaarey** in aan **xannaaneysto** digaag.
10. Kani waa hadalkii Marwo Xaawo ay u **jeedisay** fasalka lixaad.

Xasuus Qorkii Dhako Dhako

Farah M. Mohamed "Sheeko Xariir", London 2016

Mursal Cali Jaamac oo dadka badankiisu u yaqaano Dhako Dhako waa arday deggan magaalada Hargeysa. Waa arday jecel waxbarashadiisa, laakiin waxa uu dabeecad ka **dhigtay** in maalin walba waxa uu la kulmo qoro, taas oo mashquul ka dhigtay. Maadaama uu Dhako Dhako waxa uu

la kulmo qoro, dibna u **akhriyo** waxa uu **noqday** wiil nolosha iyo waxyaabaha magaalada ka dhaca aad ugu feejignoon!

Sabti

Ma **fahmin** waxa iskuulka subaxda hore looga **dhigay** - waa wakhtiga ay hurdadu ugu macaan tahay. Haddii islaantan hooyo iskuul **dhigan lahayd** markaas uun bay **fahmi lahayd** oo noo **garaabi lahayd**.

Maalinta ugu horeysa ee iskuulka la **furo** ayaan adduunka ugu necbahay, sanad kasta waxa yimaada kuwo yar yar oo aad **mooddid** in cirka laga **keenay**.

Waxaa maalintii ugu **horreysay**ba la ila soo **fadhiisiyey** mid yar oo shandad weyn xambarsan oo aad mooddid in uu Ingiriiska ka yimid. Weligay wax shandad intaas le'eg xambaarsan ma **arkin**. Markii uu miiska soo **fadhiistay**ba aniga iyo saaxiibkay Sharmaleh ayuu dhinac nagu **kuusay**. Waxaa kaaga daran umaba **malaysid** in uu wax khalad ah **sameeyey**.

Axad

Sannadkan xaaladda iskuulku ma fiicna, xataa macalimaddii Dhool ee xisaabta **dhigi jirtay** waxa lagu soo **beddelay** mid aad mooddid in ay xanaaqsan tahay oo loogu **yeedhayey** Ruun. Wax yar ka dibba waxa aan **maqlay** in lagu **naanayso** Ruun-Gaabo. Ma aniga ayaan **yaabin** kabaha cidhibta dhaadheer ee ay mar walba ku taagan tahay.

Waxaa kaaga daran maalintii ugu horreysay ee ay fasalka **bilowday**ba waxaa ay tidhi: "Waxa aan idinka **qaadayaa** imtixaan si aan u **ogaado** heerka qof kasta aqoontiisu gaadhsiisan tahay." Waxa ay ahayd markii ugu horreysay ee aan waxaas oo kale **maqlo**. Waxaa kaaga daran markiiba fasalka dhexdiisa ayey ku **saxday**. Ka **warran** haddii kii yaraa ee shandada weyn xambaarsanaa boqolkiiba boqol **keenay**! Ka dibna, inta ay ardaydii soo hor **joojisay** ammaan u **gashay**. Waxa ay tidhi "Waa in aad Khayrle ku dayataan. Maalintaas laga **bilaabona** ardaydii oo dhan ayaa **nacday**

kaas yar. Iska **daa** wax kalee, saaxiibkay Sharmaleh miiskii wuu nooga **guuray**, laakiin maadaama aanan anigu xisaabta ku fiicnayn waxa aan ku **tashaday** in aan isaga dul **qaato** si uu maalin uun xisaabta iiga **caawiyo**.

63. Naqtiin guud (4)

Waxaa sahlan in la xannaaneeyo tiro yar oo digaag ah. Waxaa ay u baahan yihiin wax yar oo biyo ah, cuntadoodana waxa ay ka helaan dhulka ku hareeraysan guriga. Waxa ay jecel yihiin in ay cunaan hadhuudh iyo xasharaad. Sida oo kale waxaa lagu quudin karaa cuntada soo harta sida soorta iyo khudradda.

1. Hitta 1 sammanskrivning av två ord (där de ingående orden inte har förändrats).
2. Hitta 1 sammandragning av två ord (där de ingående orden har förändrats).
3. Hitta 11 konkreta substantiv.
4. Hitta 2 abstrakta substantiv.
5. Hitta 4 räknebara substantiv.
6. Hitta 6 icke-räknebara substantiv.
7. Hitta 1 substantiv som är plurale tantum, dvs. bara finns i plural.
8. Hitta 2 kollektiva substantiv.
9. Hitta 5 ämnesnamn.
10. Hitta 7 substantiv som bara består av en rot.
11. Hitta 2 substantiv som består av en rot och en avledningsändelse.
12. Hitta 1 substantiv med possessiv ändelse.
13. Hitta 1 substantiv med somalisk pluraländelse.
14. Hitta 1 particip, dvs. ett adjektiv som är bildat av ett verb.
15. Hitta 3 adjektiv utan någon ändelse.
16. Hitta 4 verb som böjs enligt konjugation 1.
17. Hitta 2 verb som böjs enligt konjugation 2.
18. Hitta 1 verb som böjs oregelbundet.
19. Hitta 1 hjälpverb.
20. Hitta 4 verb i indikativ.
21. Hitta 2 verb i konjunktiv.
22. Hitta 1 verb i infinitiv.
23. Hitta 2 korta subjektspronomen.

24.Hitta 1 sammandragning med det opersonliga pronomenet.

7. Falalka

71. Raadi falalka oo dhan.

Ka sheeg fal kasta qaabka uu yahay iyo kooxda uu ka tirsan yahay.

Jawaabahaaga ku qor tusahan.

FAL	KOOX	HAB	AMMIN	MUUQAAL	QOF	TIRO	CAYN

Dayaxii iyo balligii

Inta aadan akhrin ka hor:

Fiiri sawirrada ku yaal bogagga 1-3.

Maxaa aad u malaynaysaa in ay sheekadu ku saabsan tahay?

Hadda akhri sheekada fiirina haddii fikraddaadu ay sax ahayd.

Beri beryaha ka mid ah ayaa nin socoto ihi safar u baxay. Galab ayuu yimid tuulo.

Duleedka tuulada waxa ku yaallay balli, waxaana ku wareegsanaa dad aad u badan.

Dadka tuuladu waxa ay gacmaha ku haysteen xaaqimo, shabaqyo iyo ulo. Waxa ayna ku dhawaanayeen balliga. Waxa ay lahaayeen "Na caawi!" Waxa ayna isku dayayeen in ay wax kala soo baxaan.

"Maxaa dhacay?" ayaa uu weydiiyey ninkii socotada ahaa.

"Dayaxii! Waxaa uu ku dhacay balliga waanna ka soo saari kari weyney."
Waxa ku jawaabay dadkii masaakiinta ahaa ee tuulada degganaa.

"Maxaa!" ayaa uu yiri ninkii socotada ahaa. "Fiiri cirka. Waa kaa dayaxii.
Weli halkiisii buu joogaa."

Dadkii tuuladu ma ay dhegeysan ninkii waxa uu u sheegay. Waxa ay ku
yiraahdeen, "Iska tag oo jidkaaga mar."

Ka jawaab su'aalahan.

1. Maxaa ay dadku isku dayeen in ay sameeyaan?
2. Maxaa ay ugu maleeyeen in dayaxu ku jiro balliga?
3. Kee caqli badan ayaad u malaynaysaa - ninka safarka ahaa ama dadkii
tuulada? Sheeg sababta.

Astaamaha hadalka.

Waxa aan isticmaalnaa astaamaha hadalka sida hakadyada in ay na
tusaan erayada ay dadku yiraahdeen.

Fiiri weerooyinkan:

1. Xaggee ka timid? waxa weydiiyey dadkii tuulada.
2. Waxa aan ka imid meel fog waxa ku jawaabey ninkii dal-maraha ahaa.
3. Fadlan na caawi si aan u badbaadinno bisha waxaa ku yiri carruurtii
mid ka mid ah.
4. Bishu kuma jirto balliga waxa yiri dal-marihi.
5. Aaway iyadu? waxa su'aalay nimankii mid ka mid ah.

6. Waxa ay ku taal cirka waxa ku jawaabay dal-marihii.

72. Oregelbundna verb

	HAB	AMMIN	MUUQAAL	QOF	TIRO	CAYN	Q.KALE
weydii	Amar	—	—	2aad	Keli	—	—

Bakayle: Ma aniga ayaad i **leedahay** "Ma ila **tartami kartaa**?"

Diin: Haa.

Adiga naftaada ayaan ku **leeyahay**.

Diin: Ma aniga ayaad sidaas i **leedahay**?

Daanyeer: Tani waa mid aan caadi **ahayn**,

Diyaar ma **tihin**? Kow, laba, saddex, baxa.

Bakayle: Hah, looma baahna in aan **dheereeyo**.

Diinkii waxa uu iska sii **watay** socodkiisii gaabnaa ilaa uu **gaaro** meeshii dhammaadka.

Si dhaqso **leh** ayaa uu ugu **orday** goobta orodku ku **dhammaado**.

Taasina waa sida uu diinku uga **guulaystay** bakaylihii tartankii orodka **ahaa**.

Xayawaankee baa rumaysnaa in uu tartanka ku **badinayo**?

Xayawaankee baa u **ahaa** labada xayawaan garsoore ciyaareed?

Waxa aan jecl**ahay** in aan kugu **martiqaado** in aad ila **tartanto** galabta Sabtiga ah, saacaddu marka ay **tahay** 3da galabnimo.

Maxaa aad jecesh**ahay** in aad ku **martiqaaddo** saaxiibkaa in uu **sameeyo**?

In uu **yimaaddo** dugsigaaga?

Waxa aan ku **aallaa** cirka dhexdiisa.

Waxa aan **leeyahay** qaabab kala duwan.

Waxa aan **ahay** qorrax.

Ma Hargeysaa deggan **tihiin**?

73. Oregelbundna verb

	Ammin	Qof	Tiro	Cayn
1. tahayxxxxx				—
2. ahaa				
3. yihiin				—
4. yiri				
5. imid				—
6. taqaan				—
7. lahaayeen				—

1. Sheeko nooc ee ah baad u malayneysaa in ay **tahay**?
2. Cigaaal Shiidaad waxa uu **ahaa** nin nabadda jecel.
3. Sidaa darteed, sheekooyinkiisu waxa ay u badan **yihiin** kuwa ka hadlaya fulaynimadiisa.
4. Waxa la **yiri**,...
5. Shalay baan Bulaxaar ka **imid**.
6. Ma **taqaan** sheekooyin ku saabsan Juxa?
7. Waxa ay wada **lahaayeen** beer weyn.

74. Naqtiin guud (5)

Aan wax idiinka sheego xaqiiqada iyo tirada digaagga. Waxa aan horay u sheegay in aysan u baahnayn biyo badan. Boqol digaag ah waxaa ku filan 16 litir oo biyo ah. Digaagga waaweyn, ee halaya cuntadooda waxa ay u baahan yihiin hal saddexaadka hal mitir oo labajibbaaran, taas oo macnaheedu yahay in aad ku hayn karto saddex digaag ah hal mitir oo labajibbaaran. Cimilada dalkeennu ma saameynayso digaagga.

1. Hitta 1 sammansatt ord som är sammanskrivet utan bindestreck.
2. Hitta 3 sammandragningar av två eller flera ord (där de ingående orden har förändrats)
3. Hitta 5 konkreta substantiv.
4. Hitta 10 abstrakta substantiv.
5. Hitta 11 räknebara substantiv.
6. Hitta 2 icke-räknebara substantiv.
7. Hitta 1 substantiv som är plurale tantum, dvs. bara finns i plural.
8. Hitta 1 kollektiva substantiv.
9. Hitta 2 massord/ämnesnamn.
10. Hitta 7 substantiv som bara består av en rot.
11. Hitta 4 substantiv som består av en rot och en avledningsändelse.
12. Hitta 3 substantiv med possessiv ändelse.
13. Hitta 2 substantiv med subjektsändelse.
14. Hitta 5 adjektiv.
15. Hitta 1 adjektiv i plural.
16. Hitta 4 verb som böjs enligt konjugation 1.
17. Hitta 2 verb som böjs enligt konjugation 2.
18. Hitta 1 hjälpverb.
19. Hitta 2 verb i indikativ.
20. Hitta 1 verb i progressiv aspekt.
21. Hitta 3 verb i konjunktiv.
22. Hitta 1 verb i infinitiv.
23. Hitta 3 korta subjektspronomen.
24. Hitta 1 sammandragning av ett pronomen och två prepositioner.

8. Erayabuuridda Falalka

81. Abuuridda falalka

1. Många ordrötter kan användas som både verb och substantiv.

hees-ta (magac) ~ **hees-aa** (fal)

*Maxay tahay ujeeddada abwaanku ka leeyahay curinta **heestan**?*

*Dareenkayga ayaan ka **heesay**.*

Ge exempel på två andra sådana par av ord.

Ge även korta enkla **exempelmeningar** där de två olika orden används.

2. Många enkla verb motsvaras av ett **autobenefaktivt** verb som böjs enligt grupp 3 (kooxda / isrogrogidda 3aad)

wuu dhis-aa, way dhis-taa → **wuu dhist-aa, way dhisa-taa**

Vilken är skillnaden i betydelse?

Ge exempel på två andra sådana par av verb.

Ge även korta enkla **exempelmeningar** där de två olika verben används.

3. Många enkla verb motsvaras av ett **kausativt** verb som är bildat med ändelsen **-i-** och böjs enligt grupp 2 (kooxda / isrogrogidda 2aad)

jabaa, jabtaa → **jebiyaa, jebisaa**

Vilken är skillnaden i betydelse?

Ge exempel på två andra sådana par av verb.

Ge även korta enkla **exempelmeningar** där de två olika verben används.

4. Många enkla verb motsvaras av ett **antikausativt** verb som är bildat med ändelsen **-m-**.

milaa, mishaa → **milmaa, milantaa**

Verbet med **-m-** saknar agent (fale), dvs. det finns ingen person som utför handlingen, utan handlingen inträffar av sig självt.

Ge exempel på två andra sådana par av verb.

Ge även korta enkla **exempelmeningar** där de två olika verben används.

5. Av många substantiv kan man bilda två verb, ett på **-eeyaa** och ett på **-oobaa**.

wasakh → **wasakheeyaa – wasakhoobaa**

Vilken är skillnaden i betydelse?

Ge exempel på två andra sådana par av verb.

Ge även korta enkla **exempelmeningar** där de två olika verben används.

6. Av många adjektiv kan man bilda två verb, ett på **-eeyaa** och ett på **-aadaa**.

adag → **adkeeyaa – adkaadaa**

Vilken är skillnaden i betydelse?

Ge exempel på två andra sådana par av verb.

Ge även korta enkla **exempelmeningar** där de två olika verben används.

82. Abuuridda magacfaleedyada

Av många verb kan man bilda flera olika verbalsubstantiv.

abuuraa → abuurid-da, abuuris-ta, abuuritaan-ka

Warshadeynta dalka iyo shaqo abuuridda.

Waxa lagaga faa'iidaystaa kalluumaysiga, waraabka beeraha, abuurista xooga korontada, isgaarsiinta iwm

Heshiiskan waxa ku jirta abuuritaanka shan xarumood oo qaabilsan ilaalada xeebaha

Välj ett verb som man kan bilda mer än ett verbalsubstantiv av.

Finns det någon skillnad i betydelsen och användningen mellan de olika verbalsubstantiven?

Ge ett exempel på en mening med vart och ett av de olika substantiven.

83. Naqtiin guud (6)

Digaaggu waxa uu u baahan yahay habeenkii hooy uu isaga difaaco xayawaanka duur-joogta ah. Digaag badan ayaa ku noolaan kara guri yar. Halkan waxaa ah guri yar ee digaag (markii halkaa la joogo ayaa ay kor u qaadday masawir). Waxaa guriga digaagga kor loogu qaadaa in laga ilaaliyo masaska in ay hoos ka soo galaan, iyo in aboorku uusan cunin. Hoos waxaa looga dhigaa gobollo kartoono ah. Kartoonnada waxaa lagu kor shubaa ciid, si ay hadhow u sahlanaato in la nadiifiyo.

1. Hitta 1 sammansatt ord som är sammanskrivet med bindestreck.
2. Hitta 6 sammandragningar av två eller flera ord (där de ingående orden har förändrats)
3. Hitta 2 substantiv med demonstrativ ändelse.
4. Hitta 2 substantiv med subjektsändelse.
5. Hitta 3 adjektiv utan någon ändelse.
6. Hitta 9 verb som böjs enligt konjugation 1.
7. Hitta 2 verb som böjs enligt konjugation 2.
8. Hitta 1 verb som böjs enligt konjugation 3.
9. Hitta 2 verbformer som är oregelbundna.

- 10.Hitta 1 sammandragning av ett adjektiv och kopulaverbet *yahay*.
- 11.Hitta 1 hjälpverb.
- 12.Hitta 7 verb som är har precis samma stam/rot som ett substantiv.
- 13.Hitta 1 verb som är bildade av ett adjektiv med hjälp av en avledningsändelse.
- 14.Hitta 7 verb i indikativ.
- 15.Hitta 7 verb i konjunktiv.
- 16.Hitta 3 korta subjektspronomen.
- 17.Hitta 3 sammandragningar med det opersonliga pronomenet.

9. Weeraha fudfudud

90. Fraser och sammandragningar

1. Dela meningarna i fraser.
2. Vilken typ av fraser är det?

substantivfras ♦ **partikelfras** ♦ **verbfras**

3. Finns det någon sammandragning? Vilka ord består sammandragningen av?

1. Waxa uu aadaa dugsiga hoose ee Sheekh Bashiir.
3. Dugsiga waxa uu u qaataa shaati cusub.
4. Waxa aan dhigtaa fasalka labaad.
5. Guryaha reer-guuraaga si fudud baa loo dhisi karaa.
6. Weligaa ma aragtay reer-guura ?
7. Marka hore dumarku waxa ay dhisaan dhigaha iyo udbaha.
8. Xaggee baa uu ku dhashay?
9. Saciid xaggee baa uu ku dhashay?
10. Wuxuu ku dhashay Berbera.
11. Jiirku waxa uu ku nool yahay guriga Faadumo.
12. Adigu ma arki kartaa?
13. Waxa uu galay baaldiga dhexdiisa.
14. Jiirku waxa uu dul fuulay miiska.

15. Bisaddu waxa ay ku boodaysaa miiska.
16. Jiirku waxa uu ka boodayaa miiska.
17. Jiirku waxa uu ku dhex jiraa baaldiga.
18. Baaldigu waxa uu hoos yaal miiska.
19. Gabadhu waxa ay u dhowdahay gambadhka.
20. Wiilku waxa uu ku dul fadhiyaa sariirta.
21. Jiirku ma ku hoos jiraa miiska?
22. Jiirku ma ku dhex jiraa baaldiga?
23. Bisaddu ma u dhowdahay jiirka?
24. Cumar wuxuu dhisayaa mundul.
25. Wuxuu sidaa caws.
26. Cumar wuxuu fuushan yahay mundulka.
27. Cawska ayuu saarayaa saqafka.
28. Wuu ku dhaqsanayaa.
29. Roobka ayuu ka baqayaa.
30. Cumar wuxuu dhammeeyay mundulkiisii.
32. Biyaha ayuu ka moosayaa mundulka.
33. Xaawo halkee bay u socotaa?
34. Kalluumaysatadu waxa ay ku nool yiihin badda agteeda.
35. Ma arki kartaa doonnida aabbaheed?
36. Kalluunka waxaa lagu qallajinayaa qorraxda.
37. Saqafka waxa lagu dhisay ulo iyo caleen.

38. Gabadhu waxa ay ku ordaysaa guriga.
39. Ninku waxa uu ku nasanayaa barandaha gurigiisa.
40. Gurigu waxa uu dadka ka celiyaa qorraxda.
41. Dibedda gurigan waxaa jooga waraabayaal.
42. Waraabayaashu waa ay weerari karaan carruurta.
43. Gurigu waxa uu dadka ka celiyaa dugaagga.
44. Waxaan ka imid Maraykanka.
45. Qoyskeennu waxa uu ka kooban yahay afar qof.
46. Walaalahey waxa ay ixtiraamaan waalidkeenna.
47. Carruurteennu waxa ay kaalmeeyaan waalidkeenna.
48. Carruurteennu waxa ay u adeegaan hooyo iyo aabbo.
49. Waxa ay kaalmeeyaan walaalaheenna waaweyn.
50. Waxa ay u naxariistaan walaalaheenna yaryar.
51. Carruurteennu wax bay bartaan.
52. Maryan waxa ay kaalmaysaa hooyadeen.
53. Waxa ay la qabataa shaqada guriga.
54. Biyaha waxaa laga helaa meelo badan.
55. Biyaha waxa aynu u isticmaalnaa cabbitaan.
56. Halkee ayaa aynu ka helnaa biyaha?
57. Qoysaska qaar waxa ay biyaha ka helaan balliyada.
58. Waxa ay ku soo dhaansadaan jirikaanno.
59. Qoysaska qaar waxa ay biyaha ka helaan matoorrada gacanta.

60. Waxa ay ku soo dhaansadaan jirikaanno.
61. Reer-miyigu waxa ay biyaha ka helaan balliyada.
62. Waxa ay biyaha ku rartaan awrtooda.
63. Qoysaska qaar waxa ay biyaha ka iibsadaan biyoolaha.
64. Waxa ay ku kaydadaan foostooyin waaweyn.
65. Qoysaska qaar waxa ay biyaha ka helaan qasabadaha.
66. Halkee buu qoyskiinnu ka helaa biyaha?
67. Immisa dhegood ayaa uu leeyahay?
68. Faadumo wejigeeda ayey dhaqaysaa.
69. Aabbe waxa uu nadiifinayaa ilkihiisa.
70. Hooyo waxa ay dhaqaysaa dhar.
71. Xasan waa uu shanlaysanayaa.
72. Waxa ay ayeeyadeed ku nooshahay magaalada Jilib.
73. Maryan waxa ay ku riddey dambiishii cambe iyo babbaay.
74. Maryan waxa ay dhex martay kaynta.
75. Waxa aan jeclahay moos iyo qare.
76. Moosku waxa uu ka baxaa dalalka cimilada kulul.
77. Geedku waxa uu leeyahay caleemo ballaaran.
78. Geedka mooska mirihiisu waxa ay ku bislaadaan sagaal bilood.
79. Waxa aan biyaha ka helnaa meelo badan.
80. Meelahaas waxa la yiraahdaa ilaha biyaha.
81. Halkee bay biyaha dugsigiinna ka yimaadaan?

82. Sidee bay dadka tuuladu u nadiifiyaan ilaha biyahōoda?
83. Waxa aynu u baahan nahay cunto.
84. Cuntadu xoog baa ay inoo yeeshaa.
85. Cuntadu waxa ay jidhkeenna gelisaa caafimaad.
86. Waxa aynu guryaha ku cunnaa cunto kala duwan.
87. Adigu kuwee baa aad cuntadan soo cuntay?
88. Halkee baa aad ka heshaa cuntada?
89. Waxa aynu u baahan nahay biyo.
90. Biyaha waxa aynu u isticmaalnaa siyaabo kala duwan.
91. Xaggee baa aynu biyaha ka soō helnaa?
92. Sawirradani waxa ay ina tusayaan ilaha biyaha.
93. Geeddi aabbihiis waxa uu haystaa laba sac.
94. Dameeruhu waxa ay inoo qaadaan rarka culus.
95. Riyuhu waxa aynu ka helnaa caano.
96. Qoyskiinnu ma cunaa kalluun?
97. Maxaw wuxuu soo dabtay shan kalluun.
98. Fasalkayaga waxaa ku jira soddon arday.
99. Rooble dugsigoodu waxa uu ku dhex yaallaa magaalo weyn.
100. Waxyaabo badan baa aynu ku aragnaa waddada.
101. Weligaa ma booqatay dugsi kale?
102. Maroodigu waxa uu leeyahay san dheer.
103. Waxa aan ku magacawnaa sankiisa gacanka maroodiga.

104. Maroodigu waxa uu ku nool yahay kaymaha.
105. Faadumo iyo Xasan waa ay faraxsan yihiin.
106. Dabadeed carruurta aabbahood waxa uu biraynayaa ri'.
107. Hooyaduna deriska ayaa ay siinaysaa hilib.
108. Biyaha waxa aynu ka soo dhaansannaa ilaha biyaha.
109. Halkee baa aad biyaha ku kaydsataan?
110. Dabka waxa aan ku karsannaa cuntada.
111. Dabka waa aynu kulaalnaa.
112. Rooble waxa uu tagayaa masaajidka maalinta Jimcaha.
113. Dhar kala duwan baa aynu xidhannaa xilliyada kala duwan.
114. Bariiska waxa aan ku karinnaa biyo kulul.
115. Mesegadu waxa ay ka baxdaa dhirta.
116. Ma cunaa qoyskiinnu meseggo cashada?
117. Digirta qallalani waa ay adag tahay.
118. Ciyaartu waa ay inoo fiican tahay.

91. Falalka iyo kaalmahooda

Immisa kaalmood ayaa ay u baahan yihiin falalkani?

Adiga oo fal walba isticmaalaya qor hal weer oo fudud oo ay ku jiraan kaalmaha khasab ah oo dhammi.

akhriyaa // akhristaa

arkaa

baxaa // bixiyaa

cabbaa

cunaa // cunteeyaa // cunsiyaa // cunteysiyyaa

dhacaa

fiiriyaa // fiirsadaa

furaa // furmaa

isticmaalaa

jabaa // jebiyaa

jiraa

joogaa

keena

leeyahay

sheegaa

shiilaa

siiyaa

socdaa

tagaa

tusaa

weydiiyaa

yaallaa

yimaaddaa

92. Kaalmaha

Hitta rollerna (argumenten) i följande meningar.

Hur många roller finns det i varje mening?

Vilken typ av roller är det?

Cali wuxuu leeyahay gaari.

Buug baan akhinayaa.

Cali baa gabadha u akhriyay buugga shalay.

Cali baa fiiriyay qoraalka.

Sahro waxa ay furtay albaabka.

Cali ayaa hilib cunay.

Yaa cunay hilibkii? – Cali baa cunay.

Buuggu guriga ayuu yaallaa.

Libaaxii xaggee buu joogaa?

Sahro waa ay socotaa.

Maxamed wuu baxay.

Xuseen wuu yimid.

Cunugga baa dhacay.

Cali wuu cunteeyay.

Albaabku wuu furmay.

Dabayli ma jirto.

Caasho dukaanka waxa ay tustay Maxamed.

Immisa shilin buu odaygu siiyay ninkii?

Xasan waxa uu aabbihii weydiiyey waxyaabo cusub oo ku saabsan xayawaanka.

Isagu waxa uu geeyaa geela meel daaq fiican leh.

93. Dhammaadka yeelaha

Raadi erayada leh dibgalaha yeelaha. Midabee eray kasta oo ah yeele. Hoos mari oraahda yeelaha oo dhan.

Afka Soomaaliga

Ujeeddada Casharka

Dhammaadka casharkan, waxa laga filayaa ardayda in ay bartaan Afka Soomaaligu halka uu ka soo jeedo iyo Afafka kale ee uu wax la wadaago.

Afka Soomaaligu waxaa uu isir la wadaagaa Afka kushitiga oo ay ku hadlaan dad badan oo ku nool Geeska Afrika. Asal ahaan dadka afka-kushitiga ku hadlaa waxa ay ku noolaan jireen koonfurta galbeed ee Aasiya, iyo jasiiradda carabta. Sannadkii 1000 (C.H), ka hor dhalshadii Nebi Ciise, ayay dadkaasi ka soo gudbeen badda cas oo ay yimaaddeen badhtamaha Itoobiya. Muddo ka dib, waxa ay u guureen dhul cusub oo qalloocsan oo ay ka mid yihiin; Jabuuti, Eritareeya, Somaliland iyo Soomaaliya.

Soomaalidu qarniyo badan ayay xidhiidh la lahayd carabta. Taasi waxa ay keentay in dalka Somaliland soo galaan diinta islaamka iyo dhaqanka carabta. Sidaa awgeed ayaa Afka Soomaaliga erayo badan oo afka carabta laga soo ammaanaystay ugu jiraan. Afka carabigu waa luqadda labaad ee Somaliland.

Hase yeeshee, inkasta oo aan Afka Soomaaligu qornayn 1972kii ka hor, haddana ma uu luminin waxyaabihii u gaarka ahaa Afka Soomaaliga. Isla markaana waa uu ka duwanaa Afka Carabiga iyo afafka kale ee qalaad.

Af Soomaaligu waxaa uu hodan ku yahay, hadal suugaaneedka. Kala duwanaanshaha ballaadhan ee odhaahda Af Soomaaliga wuxuu ka dhexeeyaa hadalka xoolo dhaqatada iyo beeralleyda Digil iyo Mirifle. Hase yeeshee, dadka Af Soomaaliga ku hadla badankoodu waxaa ay ka midaysan yihiin is-afgarad aan mugdi ku jirin. Odhaahda koonfurta

Soomaaliya, ka jooga Jabuuti iyo ka jooga Gaarisa oo ku taalla webiga Taana ee dalka Kiiniya waxba kama beddesho Af Soomaaliga caadiga ah ee Soomaalidu isku af garato.

Waxaa kale oo jirta in gabayada, heesaha, iyo wararka iwm ee raadiyaha laga dhegaysto iyo wargeysyadu ay mideeyeen odhaahdii lagu kala duwanaa. Berigii hore, gabaygu wuxuu ahaa codka beeshu u isticmaasho, colaadda ama nabadda. Waxaana uu ahaa habka keliya ee lagu fidiyo dhambaal ka yimaadda beel oo loo gudbiyo beel ama beelo kale.

Cilmiga Bulshada, Fasalka 5aad, Hargeysa 2004

94. Qurub-diiradeedyada

Raadi qurub-diiradeedyada oo dhan.

Weer kasta qaybaheeda kala duwan middee waa diiradaysan tahay?

Ma weerta ku jiraa magacuyaal yeele? Waayo?

Dayaxii iyo balligii

Beri beryaha ka mid ah ayaa nin socoto ihi safar u baxay. Galab ayuu yimid tuulo.

Duleedka tuulada waxa ku yaallay balli, waxaana ku wareegsanaa dad aad u badan.

Dadka tuuladu waxa ay gacmaha ku haysteen xaaqimo, shabaqyo iyo ulo. Waxa ayna ku dhawaanayeen balliga. Waxa ay lahaayeen "Na caawi!" Waxa ayna isku dayayeen in ay wax kala soo baxaan.

"Maxaa dhacay?" ayaa uu weydiiyey ninkii socotada ahaa.

"Dayaxii! Waxaa uu ku dhacay balliga waanna ka soo saari kari weyney." Waxa ku jawaabay dadkii masaakiinta ahaa ee tuulada degganaa.

"Maxaa!" ayaa uu yiri ninkii socotada ahaa. "Fiiri cirka. Waa kaa dayaxii. Weli halkiisii buu joogaa."

Dadkii tuuladu ma ay dhegeysan ninkii waxa uu u sheegay. Waxa ay ku yiraahdeen, "Iska tag oo jidkaaga mar."

Ka jawaab su'aalahan.

1. Maxaa ay dadku isku dayeen in ay sameeyaan?
2. Maxaa ay ugu maleeyeen in dayaxu ku jiro balliga?
3. Kee caqli badan ayaad u malaynaysaa - ninka safarka ahaa ama dadkii tuulada? Sheeg sababta.

Astaamaha hadalka.

Waxa aan isticmaalnaa astaamaha hadalka sida hakadyada in ay na tusaan erayada ay dadku yiraahdeen.

Fiiri weerooyinkan:

1. Xaggee ka timid? waxa weydiiyey dadkii tuulada.
2. Waxa aan ka imid meel fog waxa ku jawaabey ninkii dal-maraha ahaa.
3. Fadlan na caawi si aan u badbaadinno bisha waxaa ku yiri carruurtii mid ka mid ah.
4. Bishu kuma jirto balliga waxa yiri dal-marihii.
5. Aaway iyadu? waxa su'aalay nimankii mid ka mid ah.
6. Waxa ay ku taal cirka waxa ku jawaabay dal-marihii.

95. Naqtiin guud (7)

Waxaa laga yaabaa in aad la yaabtaan waxa aan u sameeyay intaas oo digaag ah. Jawaabta su'aalahaasi waxa weeye, waxa aan iibiyaa beed badan. Qoys ahaan ayaannu cunnaa beedkiisa, marna qalannaa mid weyn. Waxa aan sida oo kale ka iibiyaa Hoteel weyn oo magaalada ku yaal digaagga uu u baahan yahay. Waxa aan ogaadey in xannaaneynta iyo ka ganacsiga digaaggu uu yahay mid faa'iido badan, sidaas darteed, waxa aan si xoog leh ugu talin lahaa in aad dhammaantiin ka faa'iidaystaan mushruucan qiimaha badan.

Hitta följande typer av ord i texten ovan.

- ~~1. Hitta ett sammansatt ord som är sammanskrivet utan bindestreck.~~
- ~~2. Hitta ett sammansatt ord som är sammanskrivet med bindestreck.~~
3. Hitta ett sammansatt ord som inte är sammanskrivet.
4. Hitta en sammanskrivning av två eller flera ord (där de ingående orden inte har förändrats).
5. Hitta tre sammandragningar av två eller flera ord (där de ingående orden har förändrats)
6. Hitta två konkreta substantiv.
7. Hitta två abstrakta substantiv.
8. Hitta två räknebara substantiv.
9. Hitta två icke-räknebara substantiv.
- ~~10. Hitta ett substantiv som är plurale tantum, dvs. bara finns i plural.~~
11. Hitta två kollektiva substantiv.
- ~~12. Hitta två massord/ämnesnamn.~~
13. Hitta ett substantiv som bara består av en rot.
14. Hitta ett substantiv som består av en rot och en avledningsändelse.
- ~~15. Hitta ett substantiv som är ett egennamn.~~
- ~~16. Hitta ett substantiv med vokativändelse.~~
17. Hitta två substantiv med possessiv ändelse.
18. Hitta två substantiv med demonstrativ ändelse.
19. Hitta två substantiv med subjektsändelse.
20. Hitta två substantiv med somalisk pluraländelse.

~~21.Hitta ett particip, dvs. ett adjektiv som är bildat av ett verb.~~

22.Hitta två adjektiv utan någon ändelse.

23.Hitta två adjektiv i singular.

~~24.Hitta ett adjektiv i plural.~~

25.Hitta två verb som böjs enligt konjugation 1.

26.Hitta två verb som böjs enligt konjugation 2.

27.Hitta två verb som böjs enligt konjugation 3.

28.Hitta två verb som böjs enligt konjugation 4 (Fal sifo).

29.Hitta ett hjälpverb.

~~30.Hitta ett kausativt verb.~~

31.Hitta ett autobenefaktivt verb.

32.Hitta ett verb som är har precis samma stam/rot som ett substantiv.

33.Hitta två verb som är bildade av substantiv med hjälp av
avledningsändelser.

34.Hitta ett verb som är bildade av adjektiv med hjälp av
avledningsändelser.

35.Hitta två verb i indikativ.

~~36.Hitta två verb i progressiv aspekt.~~

37.Hitta två verb i konjunktiv.

38.Hitta ett verb i imperativ.

~~39.Hitta ett verb i konditionalis.~~

~~40.Hitta ett verb i optativ.~~

~~41.Hitta två långa personliga pronomen.~~

42.Hitta två korta subjektspronomen.

~~43.Hitta två korta objektspronomen.~~

~~44.Hitta ett pronomen med subjektsändelse.~~

45.Hitta en sammandragning med det opersonliga pronomenet.

~~46.Hitta en annan sammandragning av ett pronomen och en
preposition.~~

47.Hitta en sammandragning av två prepositioner.

10. Oraah-magaceedka iyo qurubyada

Läs de tre första sidorna ur romanen Soodoog av Cabdulqaadir C. Diiriye (2020).

1 Qofkii dumar ah ee soo muuqataba waxay la raacaysay indhaha, waayo ma
2 garan karto sida saaxiibteed Xaawo u ekaatay soddon iyo kow sano oo ay kala
3 maqnaayeen. Waxaa maskaxdeeda dhex mushaaxayay mawjado xusuus ah oo
4 macaan iyo kharaarba leh, oo yaraanteedii iyo xaafaddii ay ku kortay dib ugu
5 celinayay. Sawaxanka dadka, guuxa gawaarida, iyo dabaylo ka dhacayay
6 garoonka diyaaradaha ayaa hadba kala goynayay xusuustaas fog ee Faadumo
7 dhex muquuranaysay.

8 Labo saacadood ka hor ayay diyaaraddii Faadumo la socotay soo degtay.
9 Inkastoo boorsooyinkeedii dhaqso u soo baxeen, farxadda ay ka heshay inay
10 waddankeedii ku soo noqotay ayay ku illawday inay alaab sidatay, oo markay
11 soo degtayba, toos ayay u abbaartay miisaskii ay fadhiyeen saraakiisha
12 socdaalku si ay waddanka degdeg ugu gasho. Dadkii dibedda u soo baxay ee
13 boorsooyinka jiidanayay ayay ku xusuusatay kuweedii, markaas ayay
14 damacday inay dib u noqoto. Laakiin dhib ayay kala kulantay in loo oggolaado
15 inay u gudubto meesha boorsooyinku yaalleen, oo ciidanka ammaanka ayaa
16 hor joogsaday. Ciidanku amarka ay fulinayeen ayaa ahaa in qof fasax gaar ah
17 sita maahee aan qof kale loo oggolaan inuu soo galo gudaha.

18 Dibedda ayay mar kale u soo baxday. In yar markay fadhiday, ayay aragtay
19 wiil dhallinyaro ah oo xiran dharkii ay xirnaayeen shaqaalaha garoonka.

20 "Eeddo..."

21 "Haa Eeddo...?"

22 "Eeddo ma i caawin kartaa?"

23 "Maxaa jira? Maxaan kaa caawiyaa?"

24 "Eeddoow waxaan illaaway inaan soo qaato boorsooyinkaygii"

25 "Xaggee ka timi?"

26 "Eeddo hadda Dubay ayaan ka soo kacay laakiin reer Maraykan ayaan ahay...
27 Eeddoow waa kuu ducaynayaaye ma ii soo saari kartaa boorsooyinka?"

28 "Wallaahi ma aqaan. Bal i sug aan qolyaha amniga la hadlee."

29 Wiilkii wuxuu galay garoonka gudahiisa. Xoogaa markuu maqnaa ayuu soo
30 noqday.

- 31 "Eeddo ma sidataa warqaddii uu ku qornaa tirsiga alaabtaada?"
- 32 "Haa, haa..., sug Eeddo aan soo bixiyee." Boorsadii ay gacanta ku sidatay ayay
33 ka soo saartay warqado yaryar oo laga soo siiyay garoonka Dubai oo ay ku
34 yaallaan lambarrada alaabteedu.
- 35 Wiilkii mar kale ayuu warqadihii yaryaraa kula noqday gudaha.
- 36 Faadumo waxay markii hore welwel ka qabtay in ay alaabteedii waydo. Hadda
37 welwel cusub ayaa kii hore ugu biiray. Waxay ka shakiday wiilka naftiisu inuu
38 alaabta soo qaato oo irrid kale kala baxo.
- 39 "Haddaan magaciisa weydiin lahaa... Ilaahoow sahal."
- 40 Warka qurbaha loogu soo sheegi jiray wuxuu ahaa in dadka waddankii ku
41 haray, ay ammaanada iyo asxaanku ku yaraadeen oo ay siyaabo kala duwan
42 dadka wax uga qaataan.
- 43 Waa barqo dheer oo xoogaa qorraxda ayaa soo kululaanaysa, laakiin kulka ma
44 dareensana Faadumo oo waxay isha ku haysaa illinka hore ee garoonka dadka
45 ka soo baxaya. Ku dhowaad 20 daqiiqo ka dib ayuu soo baxay wiilkii isagoon
46 gacanta waxba ku sidan.
- 47 "Eeddo kaalay, qolyaha amniga ayaa ku raba."
- 48 Faadumo waxay raacday wiilkii. Wuxuu gudbiyay saddex irridood oo labo ka
49 mid ah shaqaalaha keliya loo oggol yahay. Wuxuu u sheegayay ilaalada in uu
50 oggolaansho ka haysto madaxda amniga.
- 51 Xoogaa ka dib ayuu soo galiyay Faadumo meeshii alaabtu taallay.
- 52 "Soow kuwaan maaha boorsooyinkaagii?"
- 53 "Haa Eeddo."
- 54 "Haye, sug aan kuugu yeero wiilal kula qaada."

101. Qurubka 'waa'

1. Hitta **två** påståenden som innehåller satspartikeln 'waa' och ett subjektspronomen.
2. Hitta **två** påståenden som innehåller satspartikeln 'waa' men inte något subjektspronomen.
3. Hitta **två** frågor som innehåller satspartikeln 'waa'.

4. Hitta en mening som innehåller fokuspartikeln 'waxa' där det går bra att byta ut fokuspartikeln mot satspartikeln 'waa'.

5. Hitta en mening som innehåller fokuspartikeln 'ayaa' eller 'baa' där det går bra att byta ut fokuspartikeln mot satspartikeln 'waa'.

Lämna dina exempel i diskussionen i Canvas.

102. Objektspronomen

1. Hitta **tre** meningar som innehåller olika objektspronomen, men ingen preposition.

2. Hitta **tre** meningar som innehåller ett objektspronomen tillsammans med en preposition.

Lämna dina exempel i diskussionen i Canvas.

103: OM-ka

Akhri qoraalkan. Dabadeed raadi oraah-magaceedyada oo dhan.
Raadi eray-madaxeedyada iyo faahfaahiyayaasha.

Saddex dibi iyo libaax

Fiiri cinwaanka sheekada.

Hadda akhri sheekada.

U shaqeeya kooxo shan-shan ah.

Saddex dibi ayaa waxa ay ku noolaan jireen meel kayn ah.

Dibigii caddaa ayaa la eryey.

Maalmo ka dibna libaaxii ayaa cidla ka helay oo cunay.

Muddo ka dib ayaa uu Libaaxii la faqay dibigii guduudnaa.

Uga jawaab su'aalahan buuggaaga layliga.

Maalin waliba Faarax waxa uu u wadi jirey baqashiisa badda.

Faarax waxa uu dul saaray baqashii jawaanno cusbo ah.

Hortooda waxa ahaa webi yar oo ay dhex mari jireen.

Maalin maalmaha ka mid ah ayaa baqashii ku dhex kuftay webigii yaraa.

Baqashu waxa ay ahayd mid caqli badan.

104. Naqtiin: Xubnaha weerta: Kh, Q, MY, Y

Hitta

Kh = Predikat/Khabar (= Oraah faleed)

Q = Satspartikel/Qurub

MY = Kort subjektspronomen/Magacuyaal yeele oo gaaban/dhimman.

Y = Subjekt/Yeele (= Oraah magaceed)

YEELE QURUB MY KHABAR
Aamina waa ay is diyaarisay.

1. Waa uu tukadaa.
2. Waa ay fikiri karaan.
3. Waan imanayaa.
4. Qorraxdu way sii dhacaysaa.
5. Waan guulaysan doonaa.
6. Walxaha qaarkood waa ay quusaan.

105. Naqtiin: Xubnaha weerta: Ly, Fk

Hitta

Kh = Predikat/Khabar (= Oraah faleed)

Q = Satspartikel/Qurub

My = Kort subjektspronomen/Magacuyaal yeele ee gaaban/dhimman.

Y = Subjekt/Yeele (= Oraah magaceed)

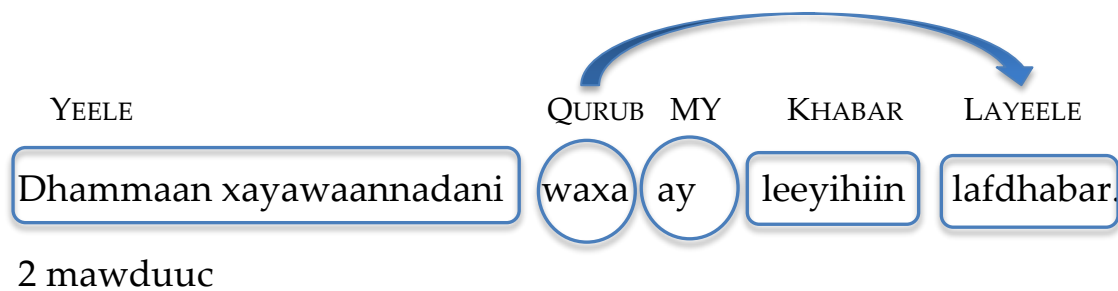
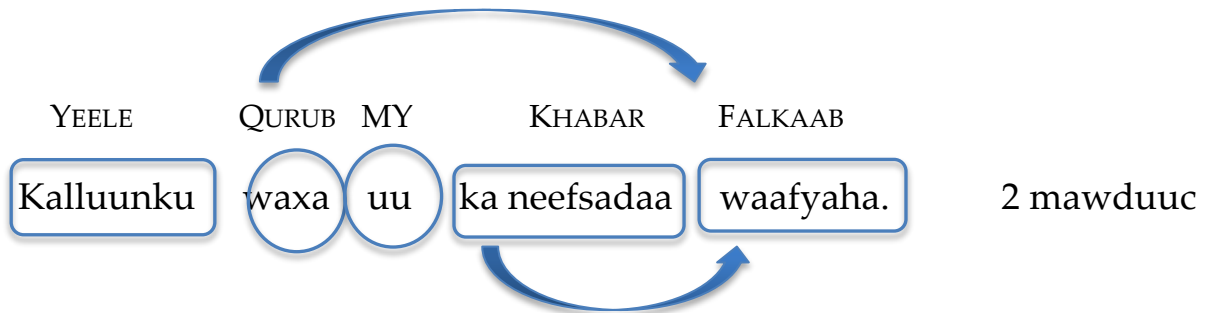
Ly = Objekt/Layeele (= Oraah magaceed)

Fk = Adverbial/Falkaab (= Oraah magaceed)

Gör en bil från fokusmakörer till den satsdel som de syftar på.

Gör en pil från prepositioner till den satsdel som de syftar på.

Ange hur många argument (mawduuc) predikatsverbet har.

1. Naasleydu waxa ay leeyihiin timo iyo ilko. _____ mawduuc

2. Naasleyda waxa aynu u qaybin karnaa afar qaybood. _____ mawduuc

3. Dhirtu waxa ay cuntadeeda ka heshaa carrada. _____ mawduuc

4. Dhurwaaga iyo libaaxu waxa ay cunaan hilib. _____ mawduuc

5. Qaar baa aad u weynaada. _____mawduuc
6. Dhammaan xayawaannadani ilmahooda waxa ay ku quudiyaan caanaha jirkooda. _____mawduuc
7. Waxa aynu u qaybin karnaa shan qaybood. _____mawduuc
8. Xamaaratadu waxey u qaybsamaan afar qaybood. _____mawduuc
9. Bahda jirka badankoodu hilibka ma cunaan. _____mawduuc
10. Xayawaannadan ma laha suulal. _____mawduuc
11. Waxa ay cagaha ku leeyihiin qoobab. _____mawduuc
12. Waxa ay leeyihiin gacmo iyo faro. _____mawduuc
13. Xamaaratadu ma xannaanayso ilmaheeda. _____mawduuc
14. Weligaa ma ku aragtay gurigiinna qorrato? _____mawduuc
15. Mulucyadu waxa ay leeyihiin afar lugood. _____mawduuc
16. Waxa laga helaa laamaha iyo caleemaha dhirta. _____mawduuc
17. Indhahoodu dhinac walba ayaa ay u jeesan karaan. _____mawduuc
18. Jirjirrooluhu waxa uu ku qabsadaa laamaha dhirta suulasha iyo dabada. _____mawduuc
19. Jirjirrooluhu waxa uu beddeli karaa midabkiisa. _____mawduuc
20. Carrabka ayaa uu ku qabsadaa cayayaanka. _____mawduuc
21. Diinka qaar baa noolaan kara 200 oo sannadood. _____mawduuc
22. Waxa ay ukunta ku dhalaan carrada. _____mawduuc
23. Waxa ay leeyihiin addin-dabaaleed halkii lugaha. _____mawduuc
24. Weligaa ma aragtay mas? _____mawduuc
25. Halkee baad ku aragtay? _____mawduuc

26. Sidee buu u socdaa? _____mawduuc

27. Masaska qaar sun ayay leeyihiin. _____mawduuc

28. Qaar kale sun ma laha. _____mawduuc

29. Walxaha qaarkood waxa ay dul sabbeeyaan biyaha. _____mawduuc

Tänk på att imperativsatser saknar både satspartikel och kort subjektspronomen!!

30. Ka buuxi koob biyo qabow. _____mawduuc

31. Ka buuxi koob kale biyo kulul. _____mawduuc

32. Ku dar koob walba malqacad cusbo ah. _____mawduuc

33. Aad ugu fiirso. _____mawduuc

34. Cabbitaanka kulul waxa uu jirka siiyaa kul iyo tamar. _____mawduuc

35. Immisa koob oo shaaha ayaa aad cabtaa maalintii? _____mawduuc

36. Maxaa kalluunka badda lagaga soo qabtaa? _____mawduuc

37. Sisintu waxa ay ka timaaddaa iniinyo. _____mawduuc

38. Cusbada waxa aynu ka helnaa badda. _____mawduuc

106. Naqtiin: predikat som innehåller adjektiv

Ibland innehåller predikatet (Khabar) ett adjektiv. På svenska kallas detta för predikativ (predikatsfyllnad). I somalisk grammatik räknas adjektivet som en del av predikatet. Man kan då tala om ett "sifo khabareed", dvs. ett adjektiv i predikatet. Vissa forskare använder termen "fal sifo".

Om predikatet innehåller ett adjektiv saknar satsen ibland ett kort subjektspronomen.

Hitta

Kh = Predikat/Khabar (= Oraah faleed)

Q = Satspartikel/Qurub

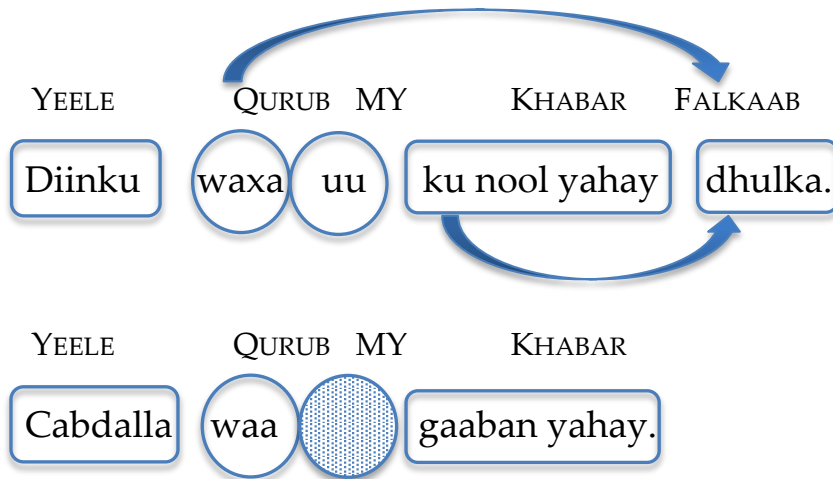
MY = Kort subjektspronomen/Magacuyaal yeele ee gaaban/dhimman.

Y = Subjekt/Yeele (= Oraah magaceed)

FK = Adverbial/Falkaab (= Oraah magaceed)

Gör en pil från fokusmakörer till den satsdel som de syftar på.

Gör en pil från prepositioner till den satsdel som de syftar på.

1. Jirku waa uu kulul yahay.

2. Qubadu waxa ay ku nooshahay biyaha.

3. Waa ay gaajaysan yihiin.

4. Xamaaratada qaar baa ku nool dhulka.

5. Qaarna waxa ay ku nool yihiin biyaha ama hareerahooda.

6. Aligaytarradu waxa ay ku nool yihiin webiyada iyo harooyinka dalalka

Maraykanka iyo Shiinaha.

7. Kuma noola dalkeenna.

8. Kalluunku waxa uu ku nool yahay biyaha.

9. Ma xuma.

9. Jirjirrooluhu waa mulac.
10. Sidee buu ahaa midabkiisu?
11. Shaaha iyo bunku waa cabbitaan kulul.
12. Yaxaasyada iyo aligaytarradu waa xamaarato aad u waaweyn.
13. Saytuunka iyo muusku waa iniinyo.
14. Carradu isku mid ma aha meel walba.

11. Oraah-faleedka iyo weerta dhimman

111. Oraah-faleedyada

Markera **verbfraserna** i meningarna. Vilken typ av ord ingår i fraserna?

1. Ceelkii ayaa uu dib ugu soo noqday si uu u sii hubsado sababta uu xadhigani dhagaxa u gooyay.
2. Dababedna Ceesaantii waxay ku dul socotay buundada dusheeda.
3. Dadka badankooduna Daahir ayey la dhinac yihiin.
4. Fadlan iska kay illow.
5. In aan qof kale noqdo marka aad iga ag dhowdahay, ayaan kuu sheegi lahaa.
6. Intii uu reerkooda ku sii socday, Guure waxa uu jidka ku arkay ceelal badan.
7. Lexojeelo laba nin kama wada qosliso.
8. Madaxa maro cawl ah ayaa si khafiif ah ugu dul goglan, hoos marka ay u soo dhaadhacdo ayay dhex gashaa midabka guduudka ah ee diraca garbaheeda hoos uga daaddega.
9. Middiyo waaweyn bay la soo wada baxeen.
10. Saddex nin ayaa isugu kay tegay.
11. Salaan ayuu kula soo orday.
12. Soomaalidu marxaladahaas oo dhan waa ay ka soo dul boodeen...
13. Subaxdii marka waagu beryo ayaa waxaa laga wada quraacdaa hal guri oo si joogto ah la isugu yimaado.
14. Waana inay keligeed sii dhinac martaa Guriga cidlada ah.

15. Weli ma waxaad rumaysan tahay in aannu annagu isku kiin dilayno?
16. Wuxuu galka kala soo baxay seeftiisa oo aad u af badan.
17. Ma ii soo saari kartaa boorsooyinka?
18. Wiilkii mar kale ayuu warqadihii yaryaraa kula noqday gudaha.
19. Xaawo ayaa na soo dirtay.
20. Faadumo aad ayay ugu faraxday aragtida curadda saaxiibteed.

112. Weeraha ku bilaabma *in*

Stryk under alla *in*-satser (*att*-satser; weer-dhammaystir).

Är bisatsen **subjekt** eller **objekt/adverbial** i förhållande till huvudsatsen.

Markera även de andra fraserna i huvudsatsen som

subjekt, **partikelfras**, **predikat** och **objekt/adverbial**.

Är subjektet markerat med någon subjektsändelse?

1. Weedha hore waxa ay sheegeysaa in laba qof iskaashatada ku biireen.
2. Dhammaan waxyaabahaasi waxay suurageliyaan in hadalka si wanaagsan loo kaso.
4. Qofka akhriyayaa wuxuu garanayaa in aanu hadalkaasi dhammayn.
5. Waa ay adag tahay in la garto weydiinta.
6. Waxa ay sheegeysaa in kursiga la jebiyey Cali lahaa.
7. Weedhii hore waxa ay sheegeysay in Cali kursiga jebiyey.
11. Dhallinyaradu waxa ay awood buuxda u heleen in ay hantaan kaalintoodii.
12. Waxa gef weyn ah in qashinka lagu daadiyo magaalada dhexdeeda.
13. Waxa la tuhmi karaa in gabayaagu uu cilmiga sayniska aqoon u lahaa?

15. Ma qabtaa in geelu ka nacfi badan yahay xoolaha kale?
17. Dadku guryaha waxa uu u dhistaa in ay ku nastaan.
18. Qodobkaasi waxa uu baabuurta farayaa in ay jidka ka maraan dhanka midigta.
20. Waxaana igu habboon in aan geeskaaga ka duulo.
22. Waxa hubaal ah in ay Soomaaliya dhisi doonto bulsho cusub.
23. Talo waxay ku dhammatay in bisadda layska qabto.
24. Madaxdoodii waxay ku talisay in bisadda koor qoorta loo geliyo.
25. Bal aan eego in ay dameeruhu dhan yihiin.
26. Wuxuu u sheegay in jidka ka horreeya ay joogaan laba libaax.
27. Wuxuu kula taliyey in ayan marin jidkaas libaaxyadu joogaan.
28. Laakiin talo waxay ku dhammaatay in la maro jidkii.
30. Duqii wuxuu ku taliyey in rida qoorta laga gooyo.
31. Wanaaggu wuxuu yahay in qaanuunka la raaco.
32. Aniga ayaa doonayey in uu magaalada tago.
33. Waxa ay ogaatay in ay Ugaaso bugto oo ay sariirta jiipto.

Markaas ayay damacday inay dib u noqoto.

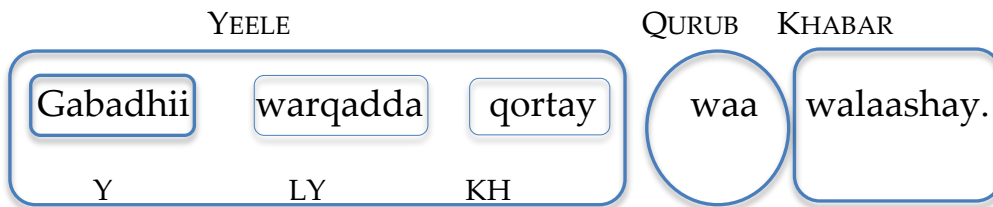
Faadumo waxay markii hore welwel ka qabtay in ay alaabteedii waydo.

Waxay ka shakiday wiilka naftiisu inuu alaabta soo qaato oo irrid kale kala baxo.

Wuxuu u sheegayay ilaalada in uu oggolaansho ka haysto madaxda amniga.

113. Innehållsbisatser med "in"

Mansuur & Puglielli 1999, s. 213:

1. Fasalkii 2aad waxa aad ku soo baratay in ay jirto jabaq kala geddisan.

12. Weer-faahfaahineedka

120. Satspartiklar, huvudsatser och bisatser

Hitta alla **satspartiklar** och alla **predikat**.

Avgör vilka satser som är bisatser.

Avgör vilken typ av bisats det är:

- in-sats
- attributsbisats = relativ bisats
- vilket ord är **bisatsens huvudord** (korrelat)?

Exemplen kommer från *Waxbarashada caafimaadka, Buugga 3*, Muqdisho 1994.

1. Koox ahaan u taxa shilalka ka dhici kara guriga ama dugsiga.
2. Immisa waxyaabood oo keeni kara shil ayaa kaaga muuqda sawirkan?
3. Ka feker shil. La falanqee kooxdaada sidii looga hortegi lahaa.
4. Qor sidii uu Maxamuud lugta uga jabay.
5. Aamina waxa ay akhriyeysaa buug cudurrada ka hadlaaya.
6. Ilmuhu waxa ay shubanka ka qaadaan caanaha dhalada lagu siiyo.
7. Waxaan u malaynayaa in caanaha dhaladu ay keentay shubanka.
8. Waxa shubanka keenay waa caanaha dhalada.
9. Arday kasta ha soo qoro noocyada caana booraha ee laga helo tuulada.
10. Ka sheeke waxa uu sawirku dhigayo.
11. Isku beeg qofka iyo hawsha uu hore u qabtay.
12. Haddii aynu ka hortagno cudurradan, dhimashada carruurta waa yaraanaysaa.
13. Macallinku waxa uu ku tashaday inuu isticmaalo sawirrada Aamina.

121. Weer-faahfaahiyeedyada

Hitta alla *attributiva / relativa bisatser*.

Raadi *weer-faahfaahiyeedyada* oo dhan.

En relativ bisats ger information om ett ord i huvudsatsen.

Det ordet kallas bisatsens huvudord. Vilket ord är det?

1. Sätt <<bisatsen>> inom parentes.
2. Stryk under bisatsens huvudord.
3. Markera satsdelarna i huvudsatsen.
4. Kopiera varje huvudord + bisats och markera satsdelarna i bisatsen.

subjekt satspartikel predikat objekt adverbial predikatsfyllnad

Övningsmeningarna kommer från Cabdulqaadir C. Diiriyes bok
Soodoog (London: Garanuug, 2000)

1. Labo saacadood ka hor ayaa ay diyaaraddii <<Faadumo la socotay>> soo degtay.

→ diyaaraddii <<Faadumo la socotay>>

2. Qofkii <<dumar ah>> waxa ay la raacaysay indhaha.

→ Qofkii <<dumar ah>>

3. Waxaa maskaxdeeda dhex mushaaxayay mawjado macaan iyo kharaar leh.

4. Sawaxanka dadka, guuxa gawaarida, iyo dabaylo ka dhacayay garoonka diyaaradaha ayaa hadba kala goynayay xusuustaas fog ee Faadumo dhex muquuranaysay.

5. Toos ayay u abbaartay miisaskii ay fadhiyeen saraakiisha socdaalku.

6. Dadkii dibedda u soo baxay ee boorsooyinka jiidanayay ayay ku xusuusatay kuweedii.

7. Dhib ayay kala kulantay in loo oggolaado inay u gudubto meesha boorsooyinku yaallaan.
8. In yar ka dib ayay aragtay wiil dhallinyaro ah.
9. Ma sidataa warqaddii uu ku qornaa tirsiga alaabtaada?
10. Boorsadii ay gacanta ku sidatay ayay ka soo saartay warqado yaryar oo laga soo siiyay garoonka Dubai oo ay ku yaallaan lambarrada alaabteedu.
11. Faadumo waxay isha ku haysaa illinka hore ee garoonka dadka ka soo baxaya.
12. Wuxuu gudbiyay saddex irridood oo shaqaalaha keliya loo oggol yahay.
13. Xoogaa ka dib ayuu soo galiyay Faadumo meeshii alaabtu taallay.
14. "Sug, aan kuugu yeero wiilal kula qaada."
15. Gabar aan saaxiib nahay ayaa ii soo socota.
16. Wiilkii boorsooyinkii wuxuu ugu tiiriyay meel gidaar ah.
17. Ma aqaan wax ku dhacay saaxiibtay.
18. Waxaa soo muuqday saddex qof oo dumar ah oo kala da' ah.
19. Dhinaca irridaha garoonka looga soo baxo ayay ku degdegayaan.
20. Hawlo xaafadda ah ayay ku mashquushay.
21. Faadumo alaabtii ayaa gabdhihii u saareen baabuur ay wateen.

122. Relativa bisatser

Gabadhii (warqadda qortay) waa walaashay.

Gabadhii warqadda qortay

I satser med verb i jakad imperativ saknas både subjekt och satspartikel.
Weer amar ah wax yeele ama qurubweereed ah ma laha.

Akhri buugaggii (Cali kuu keenay).

buugaggii Cali kuu keenay.

Baabuurka aan saaran nahay Maxamed baa leh.

Mooska aad cunaysaa waa ceeriin.

Xayawaannada qoobka lehi waxa ay cunaan cawska iyo caleemaha.

Magacow saddex shimbirood oo cuna khudradda.

Magacow saddex shimbirood oo cuna hilibka.

Magacow shimbir jecel ubaxa.

Magacow saddex shimbirood oo cuna cayayaanka.

Magacow shimbir aan duuli karin.

Magacow walax samaysa jabaq wayn.

13. Erayada bilaabaya weer dhimman

131. Iskugeynta weeraha

a) Markera alla **satspartiklar**. Satspartiklar finns bara i huvudsatser.

b) Markera alla **bisatsinledare**.

c) Gör en ring runt **konjunktioner** och fraser som fogar samman två huvudsatser.

d) Stryk under alla **bisatser**.

e) Vilken betydelse har *bisatsen*? (tid, villkor, syfte, orsak...)

1. ...maalmaha intooda badan **waxa** ay qudaarta ku wareejisaa makhaayado iyo guryo, **waayo** dadka suuqu aad wax ugama iibsadaan.
orsak - sabab

2. Guuraleged **haddii** uu hub soo qaatay **ayaa** uu dhib u geystay...
villkor - shuruud

3. Cabbaar **markii** ay wareegaysay **ayaa** ay suuqa meesha ugu horraysa
uguna fiican ka aragtay saaxiibteed Sakiyo...
tid - wakhti

4. ... si fiican ayaad yeeshay haddaad jawaannadii noo soo qaadday...

5. Maxaa dhici kara haddii halka masafku kaga jiraa neefsato?

6. Haddii hadalkaasi dhab yahay, maxay biyuhu u geli waayeen dhalada?

7. Marka gacanta midig aad ku riixdid cabudhiyaha waxa aad arkaysa in cabudhiyihii in yar hoos u riixmay.

8. Markii cabudhiyihii la cadaadshay hawadii buufiyaha ku jirtay ayaa wayday meel ay ka baxdo.

9. ... neefta oo dhan waa la diisi karaa, hase yeeshee adke iyo hoor midna lama diisi karo.
10. Maxaa tayuubka taayirku u adkaadaa marka la buuxiyo?
11. Buufiye keen oo buuxi ilaa ay kubbadu aad u adkaato.
12. Mugga kubadda wax miyaa iska beddelay markii kubbadu buuxsantay...?
13. Dhaladii marka lagu joogsaday, muggeedii baa la yareeyay...
14. Koob biyo ku shub ilaa uu buuxsamo.
15. Adoo gacanta midig ku qaadaya, koobka qunyar gembii.
16. Ha bayleen biyuhu ilaa uumi bixiyaan.
17. Intaan dhalada la kulaylin, gudaheeda waxa ku jira hawo.
18. Markii la kulayliyey hawadii baa meeshii ka baxday...
19. Dad badan ayaa waqti badan noolaa ka dib markii ay qaadeen cudurkan.
20. Sidii ayaa warkii ku faafay magaaladii ilaa uu boqorkiina maqlay.
21. Axmed waa yimid in kasta oo uu soo daahay.
22. Magaaladii baa uu u tegay in uu dawo soo iibsado.
23. Maxaa ay samayn karaan carruurta si ay u kaalmeeyaan waalidkood?
24. Saacaddu waxa ay ahmiyad weyn u leedahay nolosha magaalada, sababta oo ah waxa ay inoo sheegtaa waqti sugan.
25. Waxa aan hubinayaa qiyaastaydii aniga oo adeegsanaya miisaan.
26. Waxa ay noolaan kartaa muddo dheer iyada oo aan biyo cabbii.
27. Marka hadalku qoran yahay, waa in ay jiraan astaamo ...

28. Haddii hadalka lagu joojiyo meelahaas qofka akhriyayaa wuxuu garanayaa in aanu hadalkaasi dhammayn.
29. Waxa jira marar ay adag tahay in la garto weydiinta.
30. Waxay sheegeysaa in kursiga la jebiyey Cali lahaa.
31. Weedhii horena waxay sheegeysay in Cali kursiga jebiyey.
32. Maxaad u malaynaysaa in uu ka dhasho jacaylku?
33. Mase rumaysan tahay in loo dhinto jacaylka?
34. Dhallinyaradu waxay awood buuxda u heleen in ay hantaan kaalintoodii.
35. Waxa gef weyn ah in qashinka lagu daadiyo guryaha hortooda ama magaalada dhexdeeda.
36. Ma qabtaa in geelu ka nacfi badan yahay xoolaha kale?
37. Dadku guryaha waxa uu u dhistaa in ay ku nastaan, seexdaan, ...
38. Bal aan eego oo xisaabo in ay dameeruhu dhan yihiin.
39. Aniga ayaa doonayey in uu magaalada tago.
40. Xoogaa iswaraysi iyo isbarasho ayaa lagu mashquulay intii baabuurku garoonka ka soo fogaanayay.
41. Hadda Dubai ayaan ka soo kacay laakiin reer Maraykan ayaan ahay...
42. Waxay jiiddeen boorsooyinkii Faadumo ilaa ay dibedda ugu saareen.
43. Waaba la soo hadlay xalay laakiin hadda teleefanka ma qabanayso.
44. Ku dhowaad 20 daqiiqo ka dib ayuu soo baxay wiilkii isagoon gacanta waxba ku sidan.
45. Wiilkii, isagoon dib soo eegin, ayuu ku noqday gudihii.

132. Vilken typ av bisats?

Innehåller meningarna någon bisats eller bara huvudsatser?

Markera alla satsdelar i huvudsatsen.

Bisatsen tillsammans med bisatsinledaren utgör en satsdel i huvudsatsen.

Gör ett streck under bisatsen **utan** bisatsinledaren.

Markera bisatsinledaren/huvudordet med fet stil.

Vilken typ av bisats är det?

- in-bisats (weer dhammaystir)
- attributsbisats (weer faahfaahineed)
- bisats som börjar med någon annan konjunktion

Vilken funktion/betydelse har bisatsen i förhållande till huvudsatsen?

- adverbial (tid, sätt, villkor, syfte, orsak, jämförelse, omständighet)
- objekt
- subjekt

Hitta de olika satsdelarna i bisatsen

I vilken form står bisatsens verb?

Fasalkii 2aad waxa aad ku soo baratay **sida** biyaha loo nadiifiyo.
sida biyaha **la**+**u** nadiifiyo.

Bisatsen finns inuti huvudsatsens objekt. Bisatsen är en bestämning till objektets huvudord, substantivet 'sida'. Man kan pröva detta genom att ta bort bisatsen, t.ex.

Fasalkii 2aad waxa aad ku soo baratay **sidan**.

Sidee?

Sida biyaha loo nadiifiyo.

Meningen innehåller alltså en **attributsbisats (relativ bisats)**. Hela

bisatsen inklusive det inledande huvudordet **fungerar som objekt** i huvudsatsen.

Verbet i bisatsen står i presens **konjunktiv** (madhacdo).

1. Biyaha waxa lagu kaydin karaa berkado waaweyn marka roobku da'ayo.
2. Marka ay dhirtu ku baxdo carrada waxa ay hakin kartaa biyaha socda.
3. Tani waxa ay caawinaysaa in aanay biyuhu qaadin carrada wanaagsan ee sare.
4. Carrada sare waxa ay u fiican tahay dhirta baxaysa.
5. Marka uu roobku da'o biyaha qaarkood waxa ay galaan dhulka.
6. Waxa muhim ah in lagu daboolo cawska iyo caleemaha xididdada dhirta.
7. Immisa xayawaan oo biyaha ku nool ayaa aad magacaabi kartaa?
8. Xayawaannada qaar baa biyaha ka soo baxa si ay wax u cunaan.
9. Waxa aan u malaynayaa in ay walxahani sabbeeyaan.
10. Maxaa ku dhaca sonkorta marka lagu daro biyo kulul?
11. Waxa aynu ogaan doonnaa walxaha ku milma biyaha.
12. Ku rid walxahan mid walba koob ay biyo ku jiraan.
13. Aad ugu fiirso bal in ay biyaha ku milmaan.
14. Ku qor shaxdan wixii aad aragtay.
15. Cutubkan waxa aad ku baratay in walxaha qaar biyaha dul sabbeeyaan.

16. (Iniinta madow ayaa laga soo gooyaa geedka.)

Dabadeedna waa la dubaa ilaa ay madow noqdaan.

17. Dabadeedna waa la shiidaa oo waxana laga dhigaa budo.

18. Waxa jira saddex nooc oo carro ah.

19. Cutubkan waxa aad ku baratay carro-madowda in ay ku fiican tahay beerashada.

20. Waa ay adag tahay in ay dhirtu ku baxdo carro-dhoobada.

133. Temporalabisatser = Tidsbisatser

Suntu waxa ay ka soo baxdaa daloollada ilkaha marka uu masku wax qaniino.

Berigii aan yaraa, waxan ciyaari jiray kubbadda.

134. Finalabisatser = Avsiktsbisatser

Waxa ay adeegsadaan qubada si ay ugu socdaan biyaha hoostooda.

135. Objekts/Subjekts-bisatser som liknar adverbialabisatser

Fasalkan 3aadna waxa aad ku baran doontaa sida ay jabaqdu u samaysanto.

136. Två bisatser

Talo ma siin kartaa qofka jecel in uu wax qoro?

14. Jaadadka weeraha

141. Weer-weydiimeedyada

Använd orden för att skapa

- a) en ja/nej-fråga utan fokus
ett svar på frågan
- b) en ja/nej-fråga med fokus
ett svar på frågan
- c) en innehållsfråga med ett frågeord
ett svar på frågan

Avänd lämpliga satspartiklar, pronomen, preopsitioner m.m.

1. walaalkaa, daartaas, nool

- a) Walaalkaa ma ku nool yahay daartaas?
Haa, wuu ku nool yahay.
- b) Walaalkaa ma daartaas baa/buu ku nool yahay?
Walaalkaa daartaas miyuu ku nool yahay?
Haa, daartaas ayuu/buu ku nool yahay.
- b) Ma walaalkaa baa ku nool daartaas?
Haa, walaalkay baa ku nool.
- c) Yaa ku nool daartaas?
Daartaas waxaa ku nool walaalkay.

2. suuq, tagaa, maanta

3. innaga, caano, maalaa, geel, lo' iyo adhi

4. caano, inta badan, keenaa, miyi

5. caano, jiraa, haamo culan

6. caanaley, qoyksiinna, helaa, caano

7. weli, caano, iibsadaa, caanaley
8. nijaar, shaqeeyaa, nijaarad
9. isaga, adeegsadaa, miishaar iyo dubbe
10. alaab, isaga, sameeyaa, alwaax
11. nijaar, sameeyaa, albaabbo, kuraas, miisas iyo sabuurado
12. walaalkaana, macallin
13. hooyaday, immika, Boorame, shaqeeyaa
14. iyada, deggan, Jabbuuti
15. aniga, Hargeysa, tagaa, immika

15. Weer-diidmeedka

151. Weer-diidmeedyada

1. Bilda ett positivt påstående utan fokus

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

2. Bilda ett negativt påstående utan fokus

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

3. Bilda ett positivt påstående med fokus på subjektet

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

4. Bilda ett negativt påstående med fokus på subjektet

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

5. Bilda ett positivt påstående med fokus på objektet/adverbialet

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

6. Bilda ett negativt påstående med fokus på objektet/adverbialet

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

7. Bilda en positiv fråga utan fokus

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

8. Bilda en negativ fråga utan fokus

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

9. Bilda en positiv fråga med fokus på subjektet

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

10. Bilda en negativ fråga med fokus på subjektet

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

11. Bilda en positiv fråga med fokus på objektet/adverbiallet

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

12. Bilda en negativ fråga med fokus på objektet/adverbiallet

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

13. Bilda en positiv uppmaning (imperativ, amar)

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

14. Bilda en negativ uppmaning (förbud, amar diidmo ah)

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

15. Bilda en positiv önskan (optativ, hab talo/rajo)

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

16. Bilda en negativ önskan (optativ, hab talo/rajo)

b. Sahro, tag, suuq, maanta

t. walaal, caano, ka maal, geel

j. nijaar, alaab, ka samee, alwaax

x. hooyo, immika, Afgooye, ka/ku shaqee

16. Codaynta

161. Codaynta

1. Vilka konsonantljöd bildas med läpparna?
2. Vilka konsonantljöd bildas med tungspetsen?
3. Vilka konsonantljöd bildas med tungspenen?
4. Vilka konsonantljöd bildas i svalget?
5. Vilka konsonantljöd bildas med stämbanden?
6. Vilka konsonantljöd bildas genom att låta luften passerat ut genom näsan?
7. Hur många konsonanter finns det i somaliskan?
8. Hur många vokaler finns det i somaliskan?
9. Hur många stavelser, hur många ljud, hur många konsonanter och hur många vokaler innehåller orden?
go'aan, weyn
10. Saddexda eray ee koox kasta ku jira, labadoodu waa ay fudud yihiin, halna baa culus. Waa midkee?
 - a. bisadda, libaaxa, aqalka
 - b. kowda, afarta, gabadha
 - c. immisa, kuwan, lixda
 - d. siddeedda, sagaalka, saddexda
 - e. shanta, labada, gambarka
 - f. tobanka, wanaagsan, macallinka

- g. qofka, fog, soddonka
- h. baabuurka, barashada, albaabka
- i. dhakhtarka, daallan, dheer
- j. fasalka, aabbaha, dukaanka
- k. joogga, boqolka, badan
- l. isbitaalka, kalkaalisada, maroodiga
- m. qoyska, reerka, hooyada
- n. weyn, wadarta, yar
- o. sariirta, gogosha, qolka
- p. yahay, tahay, toban
- q. aqalka, guriga, hoyga
- r. roobka, rootiga, sheekada
- s. mundulka, suunka, suulka

11. Var finns den höga tonen / betoningen i de här orden?

Vilket genus har orden?

Följer orden reglerna eller är det undantag.

dugsi, dukaan, maroodi, Maryan, miis, liin, Cusmaan, tuke, hooyo, xafiis, dhakhtar, dhakhtarad, afar, sagaal, baabuur, banooni, khatar, kubbad, magac, sariir, tiro, caruur, wadar, shimbir, soddon, walaal, xaas, xiddig, xisaab, way cunay, way cunaysaa, cun!, cuna!, wuu tiriyay, wuu tirinayaa, tiri!, tiriya!

162. Fonetik, Fonologi, Semantik

54. Ge ett exempel på vokalharmoni i ett somaliskt substantiv.

1. På sidan 3 i Mansuur & Pugliellis bok beskrivs ords relationer till varandra. På svenska används termerna hyperonym och hyponym. Läsa om dessa termer på webben. Använd dessa termer för att beskriva exemplen i boken.

2. Föreslå motsvarande somaliska termer. Hyper, hypo, nym är grekiska ord som betyder över, under, namn.

3. Vad är de svenska termerna för

- farac,

- micno ballaarin,

- sammi,

- lid,

- lammaanin.

4. Vad menas med termerna

- fonetik,

- fonologi,

- fon,

- fonem,

- allofon,

- stavelse,

- vokal,

- konsonant?

5. Vilka är de motsvarande somaliska termerna?
6. Hur många konsonantfonem finns det i somaliskan? Vilka är de?
7. Finns det somaliska konsonantfonem som kan uttalas på olika sätt? Ge exempel? De olika ljuden är i så fall allofoner eller varianter av samma fonem.
8. Om man jämför med andra språk, kan man hitta somaliska allofoner som fungerar som fonem i t.ex. svenskan eller engelskan?
9. Finns det platser i ett ord där vissa fonem inte förekommer i somaliska ord?
10. Vilka konsonanter får skrivas dubbla?
11. Finns det även andra konsonanter som ibland uttalas som långa? T.ex. [affaf], [issaga]?? Läsa t.ex. Iftiinka Aqoonta från 1966. Vad tycker du om Shires Jaamac Axmeds tidiga stavning?
12. Finns det ord med olika betydelse som bara skiljer sig åt genom dessa långa konsonanter? Försök hitta så många par som möjligt av typen: badan – baddan, Carab – carrab ..., där det bara är konsonanterns längd som skiljer orden åt.
13. På sidan 20 talar M & P om att vokaler och konsonanter inte kan sättas samman hur som helst. Det finns regler för hur de kan kombineras. Sådana regler kallas för fonotax (jämför med syntax som innehåller regler för hur man sätter samman ord till meningar). Vilka regler för somaliskans fonotax kan du komma på? Varför får ordet film på somaliska formen filin och varför får school formen iskuul?
14. På sidan 22 talar M & P om skillnaden mellan främre (culus) och bakre (fudud) uttal av somaliskans vokaler. Hör du en tydlig skillnad mellan orden i exempel 12-16 eller urka, urta; garka, garta; dulka, dusha; tuurka, tuurta; qoorca qoorta? Kan du ge fler exempel på två ord som skrivs på PRECIS SAMMA sätt men som uttalas med vokalljud som låter lite olika?

15. På sidan 23 skriver M & P om placeringen av den höga tonen i somaliska ord. Ibland kan två ord som skrivs på samma sätt uttalas på två olika sätt med två olika betydelser.

16. Somaliskan innehåller alltså många homografer, men inte så många fullständiga homonymer. Vad är det för skillnad mellan homonymer, homografer, homofoner? Läs om dessa begrepp på webben. Försök hitta svenska exempel på homofoner. Finns det några somaliska homofoner?

17. På sidan 24 skriver M & P om ljudväxlingar i somaliskan. Detta kallas ofta morfo-fonologi. Det beror på att ljudväxlingarna spelar en viktig roll i morfologin när man böjer orden eller bildar nya ord. Försök ge exempel på ytterligare några ljudväxlingar som M & P inte nämner på sidan 24. Försök hitta både vokalväxlingar och konsonantväxlingar.